№ 131 ՈՒՐԲԱԹ, 18 ՅՈՒՆԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 18 ՅՈՒՆԻՍԻ № 131

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ
6 ՐՈՒԲԼԻ

12 ամսվ. 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով)։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

„Մշակի" խմբագրութիւնը յիշեցնում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են 5-ական րուբլի, չուշանալ ուղարկել մնացորդ 5 րուբլին, որպէսզի յուլիսի 1-ից լրագրի առաքման գործում ընդհատում տեղի չունենայ։

Սարուխանօվ-Կուրինսկի Ակցիօներական Ընկերութեան Վարչութիւնը

ՁԵՌՆԱՐԿԵԼՈՎ ՇՈՒՇՈՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

սրանով յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանրութեան, որ սոյն 1910 թւի մայիսի 5-ից սկսած վաճառվում են ակցիաները հետեւեալ պայմաններով.

1) Իւրաքանչիւր ակցիայի իսկական գինը 50 րուբլի է։

2) Ստորագրվելիս ընդունվում է իսկական գնի 20% վճարը, իսկ մնացած 80%-ը իւրաքանչիւր 1 ամսից յետոյ 10-ական տոկոսով։ Մուծած գումարի համար տրվում է ժամանակաւոր անդորրագիր, որը՝ ամբողջ գումարն ընդունելուց յետոյ՝ փոխարինվում է ժամանակաւոր վկայականներով։

3) Ակցիաների ստորագրութիւններն ու վճարները ընդունվում են.
Պետերբուրգ՝ Մեժդունարօդնի բանկում։
Մօսկվա՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Բագու՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Բալախանի՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Թիֆլիս՝ Ազօվսկօ-Դօնսկի բանկում։
Ելիսաւետպօլ՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Շուշի՝ Փոխադարձ Վարկում (Վզայիմնի Կրեդիտում)։
Նուխի՝ Թիֆլիսի Առևտր. բանկի բաժանմունքում։
Նուխի՝ Տեղական Փոխադարձ Վարկում (Վզայիմնի Կրեդիտ)։
Ասխաբադ՝ Ռուսսկօ-Կիտայսկի բանկում։
Կօկանդ՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Սամարղանդ՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Վլադիկավկազ՝ Տեղական Փոխադարձ Վարկում (Վզայիմնի Կրեդիտ)։

4) Ստորագրութիւնը կը շարունակվի երկու ամիս՝ սկսած մայիսի 5-ից, որից յետոյ կը դադարեցվի։ 200-ից աւելի ակցիա ուզողներին բաւարարութիւն կը տրվի վարչութիւնից ստորագրութիւնների ընդհատումից յետոյ, եթէ միայն բոլոր ակցիաները բաժանված չը լինեն։

5) Ստորագրութիւնն ընդունվում է ժամը 10-ից մինչև 2-ը ցերեկվայ։

6) Ընկերութեան կանոնադրութիւնը Բարձրագոյնս հաստատված է 1909 թւի յունվարի 23-ին։

7) Երկաթուղու գործի հետ ծանօթանալ և առհասարակ որևէ տեղեկութիւն խնդրող ցանկացողները կարող են դիմել անձամբ կամ գրաւոր Սարուխանօվ-Կուրինսկի Ակցիօներական Ընկերութեան գրասենեակ՝ Բագու, Մօլօկանսկայա փողոց, տուն Սպադօվեկիա № 17, ամեն օր՝ ցերեկվայ ժամը 10-ից մինչև 2-ը, բացի տօն օրերից։

Վարչութեան դիրեկտորներ՝ { Դ. Ս. Ս. Հ.-Զ.-Ա. Թաղիեվ / Ս. Ի. Րիւսկի / Դ. Բ. Աւան-Իզբաշեան

Դիրեկտոր-կառավարիչ՝ Մ. Մ. Սարուխանեան

(Ե. ու.) առ. 706. 5—4

ԱԶԱՏԵԼ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՂՆԵՐԻՆ

Եկւոր հիւրերի մեծ թիւ ունենք այժմ մեր երկրում։

Նրանք եկել են հիւսիսից, մեծ մասամբ համալսարանական քաղաքներից, և բաղկացած են երկսեռ ուսանող երիտասարդութիւնից։

Նրանք ցանկանում են ծանօթանալ մեր երկրի հետ, այցելել աչքի ընկնող և յիշատակելի տեղերը, ժողովել նիւթեր վերաբերեալ մեր երկրի ընութեան և հին կուլտուրայի մնացորդներին։

Նրանք հարցուփորձով դիմում են զանազան անձերի և հաստատութիւնների, խնդրելով ցուցումներ և համապատասխան հրատարակութիւններ։

Եւ ահա այստեղ նրանք շատ և շատ դէպքերում հանդիպում են անաջողութիւնների։ Մարդկանց տուած ցուցումները դուրս են գալիս ոչ միշտ բաւարար, ձեռնհաս և հեղինակաւոր, իսկ սիստեմական կերպով կազմված այնպիսի հրատարակութիւններ, որոնք օգնէին ճանապարհորդողին և ուսումնասիրողին, բոլորովին բացակայում են։

Չէ կարելի ասել, որ առանձին առանձին տեղերի մասին գոյութիւն չունեն ուսումնասիրութիւններ և հրատարակութիւններ։ Կան գոնէ նշանաւոր տեղերի մասին։ Բայց այդ աշխատութիւնները դիւրամատչելի չեն սովորական ընթերցողի համար։ Նրանք յաճախ կազմում են մատենագրական մենաշնորհներ այս ու այն մասնաւոր անձի գրադարանի համար։

Եւ ճանապարհորդների մեծագոյն մասը ժամանակ և յարմարութիւն չունի որոնելու նիւթեր մասնաւոր գրադարաններից, մանաւանդ երբ այդ գրադարանների տէրերը կարող են նոյն իսկ բացակայ լինել քաղաքից։ Այդ պահանջին բաւարարութիւն տալու համար կարեւորութիւն է զգացվում յատուկ հոգատարութեան՝ աւելի նպատակայարմար միջոցներով։ Ցանկալի է գլուխ բերել այնպիսի հրատարակութիւններ, որոնք որոշ ծրագրով հայթայթէին ամփոփ տեղեկութիւններ մեր երկրի մասին և առանձնապէս կանգ առնէին այն նշանաւոր կէտերի վրա, որոնք կարող են գրաւել և պէտք է հետաքրքրեն մեր երկիրն ուսումնասիրողներին կամ նրա հետ ծանօթանալ ցանկացողներին։

Մեր խօսքը հասարակ ուղեցոյցների մասին չէ, որոնք չափազանց վայր ի վերոյ են լինում կազմված և ծառայում են ոչ գիտնական ուսումնասիրութիւններ կատարելու նպատակներին։ Մենք աչքի առաջ ունենք հրատարակութիւններ այնպիսի ծրագրով, որը կարողանար աջակցել լուրջ նպատակներով ճանապարհորդող անձերին, հաղորդէր տեղեկութիւններ երկրի նշանաւոր տեղերի մասին, տար գիտական ամփոփումներ երկրի պատմական, հասարակական և տնտեսական հանգամանքների մասին և պարունակէր այս ու այն կէտի ու խնդրի մասին եղած ուսումնասիրութիւնների ցուցակները։

Այդպիսի հրատարակութիւնների կազմելուն կարող են ձեռնարկել թէ մասնաւոր անհատներ և թէ հիմնարկութիւնները։

Եւ պէտք է կարծել, որ նրանց կազմելու վրա եղած ծախքերը կարող կը լինեն ապահովվել հրատարակութիւնների սպառումով։ Իսկ նրանց կատարած մտաւոր-բարոյական գործը կը լինի ամեն կասկածից դուրս բարերար և արդիւնաւոր։

Ս. Բալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վիբօրգ, 16 յունիսի

Ի պատասխան ֆինլանդական գեն.-նահանգապետի հեռագրի, գեն. Զէյնը բարդ ունեցաւ ստանալու հետեւեալ Բարձրագոյն հեռագիրը.

«Поручаю вамъ передать мою благодарность всѣмъ участникамъ торжества по случаю двухсотлѣтія славной побѣды за выраженныя чувства преданности и готовность служить родинѣ. НИКОЛАЙ». (Հ. Գ.)

Պարիզ, 16 յունիսի

Բուլղարական թագաւորական զոյգը մեկնեց Բրիւսէլ։ Կայարանում ներկայ էին Ֆալիէրը կնոջ հետ, Բրիանը, մինիստրները, զինուորական և քաղաքացիական իշխանութիւնները։

Պորտուգալական նոր պրեմիէրը տեղական լրագիրների աշխատակիցների հետ խօսակցելիս ուրուագծեց այն բարենորոգումները, որոնց իրագործմամբ նա յոյս ունի երկիրը խաղաղեցնել. ընդգծված են՝ ստեղծել սենատ մասամբ ընտրովի անդամներով, բարենորոգում մտցնել ընտրողական օրէնքի մէջ, ամնիստիա տալ և բարենորոգել քննիչ դատավարութիւնը՝ ոչնչացնելով մամուլի գործերի մասնաւոր քննութիւնը, և քաղաքական գործերի ազատութիւն։ (Հ. Գ.)

Իշլ, 16 յունիսի

Եկաւ Ֆրանց-Յօսէֆ կայսրը։ (Հ. Գ.)

Վիեննա, 16 յունիսի

Կառավարութիւնը թոյլ չը տուեց հարաւային սլաւոններին բարձր դպրոց հիմնել։ Այդ առիթով սլաւօնական միութիւնը օբստրուկցիայի ենթարկեց իտալական իրաւաբանական ֆակուլտէտի նախագիծը։ (Հ. Գ.)

Պարիզ, 16 յունիսի

Հաւաս հերքում է այն լուրերը, իբր Մունիէն մտադիր է յարձակում գործել։ Իսկապէս գեներալին պատուիրված է վերադառնալ Շաույեայի շրջանը՝ արշաւախմբի աւարտման պատճառով։ (Հ. Գ.)

Պարիզ, 16 յունիսի

Մամուլը միաձայն Կիդերլէն-Վէխտէրի և ֆօն-Շէնի նշանակումը գտնում է նպաստաւոր՝ ֆրանս-գերմանական յարաբերութիւնները բարելաւելու քաղաքականութեան շարունակութեան համար։ (Հ. Գ.)

Պարիզ, 16 յունիսի

Հաւասին հաղորդում են Մարոկկօյից, որ յունիսի 9-ին հրդեհը ոչնչացրեց մեծ մասամբ առևտրականներով բնակեցված հինգ թաղամասեր։

1911 թւի եւնատի նախագիծը ծախքերը որոշում է 4270 միլիօն ֆրանկ, հաշւելով երկու զրահանաւերի կառուցման համար յատկացված 37 միլիօն ֆրանկը։ Հաւասարակշռութիւնը բիւջէում ստացվում է առանց փոխառութիւն կնքելու, սովորական եկամուտներով և գերբային տուրքը մասամբ աւելացնելով։ (Հ. Գ.)

Կազաբլանկա, 16 յունիսի

Բարդ շարժումը յունիսի 10-ին առիթ տուեց կատաղի ճակատամարտ ունենալ բազմաթիւ հրոսակախմբերի հետ։ Կատաղի ընդդիմադրութիւնից յետոյ հրոսակախմբերը դիմեցին փախուստի։ Մարաբուտը փախաւ լեռները։ Հակառակորդի շարքերում տեսնվում են Մախզէնի կանօնաւոր զինուորներից։ Թշնամու կորուստները շատ մեծ են. ֆրանսիացիներից վիրաւորվեցին մի կապիտան, մի լէյտենանտ և մի քանի զինուոր։ Գեներալ Մունիէն զօրքերը առաջ է տանում դէպի Բօյօնիգի։ (Հ. Գ.)

Լօնդօն, 16 յունիսի

Համայնքների պալատ։ Ասկվիթը պալատին ներկայացրեց մի օրինագիծ, որ վերաբերում է թագաւորի երդման խմբագրութիւնը փոփոխելուն, մատնանշեց, որ կաթոլիկ հպատակների թիւը, որոնց անհերքելի լօյալութիւնը անհրաժեշտութիւն չէ ստեղծում ձեռք առնել նախազգուշացման միջոցներ, չափազանց մեծացել է. խորհրդակցութեան նախկին բնագիրը պարունակում է կաթօլիկների համար վիրաւորական դարձուածքներ, որը և անհաճոյ է թագաւորին։

Բալֆուրը միանում է պրեմիէր-մինիստրի տուած բացատրութիւններին։

Րէդմօնդը յայտնեց, որ օրինագիծը հանդիսանում է արդարութեան ուշացած ակտ՝ թագաւորի միլիօնաւոր հպատակների վերաբերութեամբ։

Օրինագիծն ընդունվեց առաջին ընթերցումով 383 ձայնով ընդդէմ 42-ի. (Հ. Գ.)

Վիեննա, 16 յունիսի

Տէրերի պալատը ընդունեց բիւջէն։ (Հ. Գ.)

Բուխարեստ, 16 յունիսի

Ռումինական գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Ելիզավետա թագուհու առողջութիւնը այնքան էլ գոհացուցիչ չէ, սակայն երկիւղ կրելու առիթ չը կայ։ (Հ. Գ.)

Կահիրէ, 16 յունիսի

Բութրոս փաշայի մարդասպան Վարդանին կախաղան բարձրացվեց։ (Հ. Գ.)

Վաշինգտօն, 16 յունիսի

Կօնգրեսը որոշեց Վիլհէլմ կայսրին մատուցել անկախութեան համար կատարված պատերազմի հերոս գեներալ Շտէուբէնի արձանի լուսանկարը։ (Հ. Գ.)

Կօպենհագէն, 16 յունիսի

Այսօր բացվեց պատգամաւորների պալատի արտակարգ նստաշրջանը։ (Հ. Գ.)

Ցարսկօէ-Սէլօ, 16 յունիսի

Սկսվեց միջազգային աւտօմօբիլների մեծ արշաւը։ Մարշրուտն է՝ Պետերբուրգ, Կիեվ, Մօսկվա, Պետերբուրգ՝ 3300 վերստ տարածութեան վրա. նշանակված տեղից շարժվեցին զանազան սիստեմների 45 աւտօմօբիլներ։ Բացի դրանից մրցութեանը մասնակցում են 4 մասնաւոր աւտօմօբիլներ։ Մասնակցողների թւումն են՝ ի միջի այլոց՝ Միւրատը, իշխանուհի Դօլգօրուկայան և բարձր հասարակութեան այլ ներկայացուցիչներ։ (Հ. Գ.)

Պսկօվ, 16 յունիսի

Միժամեայ դադարից և Լուգայում նախաճաշելուց յետոյ, երեկ. ժամը 5-ի մօտերը, աւտօմօբիլներով մրցողները հասան Պսկօվ։ Ամբողջ ճանապարհին բազմամարդ հասարակութիւնը ողջունում էր մրցողներին։ Քաղաքը զարդարված է դրօշակներով։ (Հ. Գ.)

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պօլիս, 16 յունիսի

Պատգամաւորների պալատ։ Մեծ վեզիրը ճառ արտասանեց քաղաքական դրութեան մասին՝ ընդգծելով օսմանեան քաղաքականութեան աջողութիւնները վերջին կէս տարում, և յիշելով բուլղարական և սերբիական թագաւորների այցելութիւնների մասին՝ վեզիրը դրանցում տեսնում է Թիւրքիան բալկանեան պետութիւնների հետ միացնելու խաղաղ բարենորոգման գրաւականը։

Շօշափելով կրետական հարցը, նա մատնանշում է, որ վերջին նօտայով լուծված են բոլոր կասկածանքները։ Մեծ պետութիւնները որոշակի պատրաստակամութիւն յայտնեցին պաշտպանել Թիւրքիայի և հարցը վերջնականապէս լուծել։ Հռետորը առանձին առանձին շնորհակալութիւն է յայտնում Ֆրանսիային, Անգլիային, Իտալիային և Ռուսաստանին առ Թիւրքիայի շահերը արդարութեամբ վերաբերվելու համար, ընդգծում է ռուսական վերջին առաջարկութեան կարևորութիւնը։ Ընդգծելով Յունաստանի կոռեկտ չէզոքութիւնը, նա հաւատ է յայտնում՝ թէ Աւստրիան և Գերմանիան, առանց որոնց հարցի վերջնական լուծումը անկարելի է, նոյնպէս կը պաշտպանեն Թիւրքիայի իրաւունքները, որոնց օգտին այդ պետութիւնները արդէն պարզաբանվեցին։

Ցաւակցութիւն յայտնելով Էդուարդ թագաւորի մահվան առիթով, հռետորը ողջունում է Գէորգի գահակալութիւնը։

Ապա վեզիրն անցնում է ներքին գործերին։ Շեշտելով ներքին հանգստութիւնը, Ալբանիան և Արաբիան խաղաղեցնելու աջողութիւնները՝ նա մատնանշում է, որ Թիւրքիան անհրաժեշտօրէն շատ է աշխատելու սեփական զարգացման վրա։

Վեզիրը իւր ճառը վերջացնում է շնորհակալութիւն յայտնելով պալատին պաշտօնեաների կենսաթօշակների հարցի լուծմանը աջակցելուն համար, որով հանգիստ առան քաղաքական կրքերը (բուռն ծափահարութիւն)։

Սուլթանի իրադէով պարլամենտական նստաշրջանը փակվեց մինչև նոյեմբերի 1-ը։ (Հ. Գ.)

Սօֆիա, 16 յունիսի

Մի տարով Պօլիս մեկնեց բուլղարական էկզարխը։ (Հ. Գ.)

Սալօնիկ, 16 յունիսի

Դիակօվօյի և Պրիզրէնի ճանապարհին ալբանացիները դարանից յարձակվեցին Շեվքէթ-Տուրղութի վրա։ Վերջինիս օգնութեան շտապեցին Դրինայի կամուրջը պաշտպանող զօրքերը։ Ալբանացիները յետ մղվեցին։ Տուրղութն անվնաս է։

Պրեշովում կախաղան բարձրացրին ալբանացի Աբդուլլահին։ (Հ. Գ.)

Սալօնիկ, 16 յունիսի

Բօյկօտը ուժեղանում է։ Քարուքանդ արին կրկին մի յոյնի ճաշարան, որ ամերիկահպատակ է։ Հիւպատոսները բուռն առաջադրութիւն արին իշխանութիւններին։

Պաշտօնական թերթի համաձայն, Տեսալիայի վիճակում խլել են մօտ 2000 հրացան և 40,000 փամփուշտ։ Գերված է պարագլուխ Իբրիա-խօջան։ Սերբիական դպրոցները վերստին փակվեցին իշխանութեան կարգադրութեամբ։ (Հ. Գ.)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Թեհրան, 16 յունիսի

Մայրաքաղաքում յամառութեամբ լուր է պտտում՝ թէ Նէջէֆի մուջտէհիդները դիմել են Թեհրանի հոգեւորականութեան աւագներին անվստահութիւն յայտնելով Պարսկաստանի ներկայ դրութեան առիթով, հաւատուրաց են յայտարարել գլխաւորագոյն նացիօնալիստներին։

Թաղի-Զադէի դրութիւնը երերվեց։ Կառավարութիւնը փորձ է անում հաշտութիւն մտցնել Քէրբալայում։

Հեռագրատունը ոստիկանութիւնը գրաւեց ծառայողների գործադուլի պատճառով։ Մի քանի հեռագրական ծառայողներ ձերբակալվեցին, նրանց մի մասը ապաստանեց Սպասալարի մզկիթում։ Նրանք ռոճիկների աւելացումն են պահանջում։ (Հ. Գ.)

Էնզելի, 12 յունիսի

Ռուսաց հիւպատոսի կողմից պաշտօնապէս ընդունվելուց յետոյ, ամսիս սկզբից այստեղ մտցվեց ակցիզը և ոստիկանութեան օգնութեամբ տուրքը գանձվում է։

Աֆիօնի մախալից ստացվում է 3, Պարսկաստանում պատրաստված կօնեակից 40 և օղուց 10 կոպ. ակցիզ։ Կենսական մթերքներից՝ բրնձից, մածնից, կաթից, իւղից, մրգեղէնից, փայտից, ածուխից և այլ իրեբից առնվելիք տուրքի գանձումը առ ժամանակ թողնված է անգործադրելի։

Մուջահիդ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ալէքսանդրօպօլ, 14 յունիսի

Կիրակի, յունիսի 13-ին, ժողովրդական տանը կայացաւ տեղիս արհեստաւորաց և մանր առևտրականների բանկի տարեկան ընդհանուր ժողովը, լսելու նոյն բանկի 1909 թ. հաշիւը, հաստատելու 1910 թւի նախահաշիւը, ընտրելու վարչութեան անդամ-գանձապահ՝ հեռացող գանձապահ Գ. Վեհապետեանի փոխարէն, և ուրիշ ընթացիկ հարցերի մասին խորհրդակցելու։

Ժողովից առաջ ժողովականներին բաժանվեց 1909 թւի տպագրված հաշիւը, որից տեղեկանում ենք, որ ընկ. հաստատվել է 1906 թ. յունվարի 2-ին, իր գործունէութիւնը սկսել է նոյն տարվայ մարտի 1-ին։ 1909 թւին ընդհանուր հերթական ժողով եղել է 1, վարչութեան և խորհրդի միացեալ ժողովներ՝ 56, կառավարչական ըէվիզիա՝ 1, գործառնական (операціонный) օրեր՝ 271։ Առ 1-ն յունվարի 1909 թւի անդամների թիւը եղել է 823, նոյն տարվայ ընթացքում աւելացել են նոր անդամներ 125. նոյն տարում անդամութիւնից դուրս են եկել—մահվան պատճառով՝ 5, սեփական կամքով՝ 13, բաժնեմասերը չը վճարելու պատճառով՝ 28, ժամանակին պարտքերը չը վճարելու համար՝ 31. այնպէս որ առ 1-ն յունվար 1910 թ. անդամների թիւն է լրիւ (100 ր.) փայերով՝ 74 հոգի, մասնաբաժիններով՝ 797։ 1909 թ. բանկի շրջանառութիւնը եղել է՝ 1908 թւի 1145 ր. 97 կ. մնացորդով՝ 324,050 ր. 22 կ.։

Ժողովը բացեց վարչութեան անդամ Գ. Խըմալեանը, որից յետոյ ընտրվեց նախագահ Ե. Գրիգորեան, քարտուղար՝ Տէր-Ղազարեան։ Նախագահը կարդաց նախ ժողովի օրակարգը, ապա բանկի խորհրդի և վերաստուգիչ յանձնաժողովի զեկուցումները, որոնք գտնում էին վարչութեան կազմած 1909 թ. հաշիւները կանոնաւոր և ճիշդ։ Այնուհետև նախագահը կարդաց անցեալ և այս տարվայ նախահաշիւները։ Անցեալ տարվայ ծախսը ըստ նախահաշւի անում է 4111 ր. 87 կ.։ Այս տարվայ նախահաշւով աւելացված է ծառայողների ռոճիկները—բանկի դիրեկտորին՝ 100 ր., վարչութեան 2 անդամներին՝ 60-ական ր., 2 գրագիրներին՝ 30-ական ր., իսկ 2 ծառայողներին նոյնպէս 60-ական ր.։

Բանկի դիրեկտորը և վարչութեան անդամները, ի նկատի ունենալով որ բանկն իրանց բնտարկութեան ժամանակ արտակարգ ծախսեր է ունեցել, շնորհակալութեամբ մերժեցին այդ յաւելումները. իսկ գրագիրների ռոճիկը, ինչպէս ծառայողներինը, աւելացվեց 60-ական ր. իւրաքանչիւրին։

Երկար վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ այն հարցը, թէ ինչպէս վարվեն 1909 թ. բանկի ցոյց տուած 2275 ր. 73 կ. զուտ արդիւնքի հետ։ Անցեալ 1908 թ. զուտ արդիւնք 2017 ր. 18 կ.-ը ընդհանուր ժողովը որոշել է այսպէս գործադրել. 10% ըստ կանոնադրութեան յատկացնել պահեստի դրամագլխին, ինչպէս և այս տարի. յատուկ դրամագլխին՝ 500 ր., պահեստի դիվիդենտին՝ 1315 ր. 46 կ.։ Իսկ այս տարի ժողովականներից շատերը չէին ուզում, որ զուտ արդիւնքից յատկացնեն որևէ գումար յատուկ գումարին, որով մտադրութիւն կայ ապագայում Ալէքսանդրօպօլում հիմնել արհեստաւորաց դպրոց։ Ժողովականներից շատերը գտնում էին, որ դա երազ է, որ իրանք իրանց տարեկան 5—600 ր. գումարներով 100 տարվայ ընթացքում էլ չեն կարողանայ այդ մտադրութիւնն իրագործել, այնպէս որ աւելորդ է այդ մասին որևէ գումար յատկացնել։ Հարց բարձրացաւ Թիֆլիսում հիմնվելիք պօլիտեխնիկումին մի որևէ գումար յատկացնել. այդ ևս մերժվեց ձայների բացարձակ մեծամասնութեամբ։ Բացի 10%-ից, որը յատկացվելու է պահեստի դրամագլխին, մնացածը որոշվեց ամբողջովին յատկացնել պահեստի դիվիդենտին՝ բանկի միջոցները ուժեղացնելու համար։

Վարչութիւնն առաջարկում էր ընդհանուր ժողովին, որ իրան իրաւունք տրվի վարկ բանալ պետական բանկերից մէկում։ Խորհրդի անդամ Կ. Բէշիշեանը յայտնեց, որ այդ բանը շատ պատասխանատու և փափուկ հարց է, որ դա այսպիսի բազմամարդ ժողովներում չէ կարելի որոշել. նա առաջարկեց ընտրել մի մասնաժողով այդ հարցը քննելու համար, և ըստ այնմ վարվելու, բայց ժողովականները, բանկի դիրեկտոր Տաթևեանի բացատրութիւններից յետոյ, աւելորդ համարեցին մասնաժողովի ընտրութիւնը։

Վարչութեան անդամ-գանձապահ վերընտրվեց Գ. Վեհապետեանը միաձայն։ Խորհրդի անդամ հեռացող Կ. Բէշիշեանի փոխարէն, որը չը ցանկացաւ վերընտրվել, առաջարկված թեկնածուներից ընտրվեցին Առ. Առաքելեան, ստանալով 56 ձայն 85-ից և Իզրայիլօվ, ստանալով 51 ձայն։

Վերաստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ ընտրվեցին Յ. Սանոյեան, Զառայեան և Ն. Կիրակոսեան։

Մ. Տարախչեան

—

Ասխաբադ, 4 յունիսի

Անցեալներում թոյլ չէր տրվում Պարսկաստանից ցորեն անցկացնել ռուսական սահմանը, բայց ապրիլի վերջերին թոյլատրվեց, և մեծ քանակութեամբ ցորեն բերվեց այստեղ։ Այդ հանգամանքն առիթ ծառայեց ցորենի գնի զգալի չափով ընկնելուն։

Տեղիս հայ գաղութը շատ անտարբեր է դէպի եկեղեցին, մինչդեռ սինեմատօգրաֆիական ներկայացումներին ամեն օր այնպիսի բազմութեամբ է գնում, որ դահլիճում ասեղ ձգելու տեղ չէ թողնում։ Նոյն իսկ տօն և հանդիսաւոր օրերին եկեղեցին թափուր է լինում։ Իսկ եթէ լինում է, որ, չը գիտես ինչ հրաշքով, եկեղեցին լիքն է լինում աղօթողներով, այն էլ այնպիսի անկարգութիւն է տիրում ժողովրդի մէջ, որ մարդ քիչ է մնում փորձվի ոստիկանութեանը դիմելու։

Զ. Սուլխանեան

—

Կալեր (Զանգ. գաւ.), 4 յունիսի

Մայիսի 23-ին մեր գիւղը մեծ հանդիսաւորութեամբ կատարեց տեղիս դպրոցի նոր շինութեան հիմնադրութեան հանդէսը։ Երկար ժամանակ էր, ինչ մենք սրտատրոփ սպասում էինք այդ ցանկալի օրվան։

Այդ օրը գիւղում մի ուրիշ տեսակ կենդանութիւն էր տիրում։ Մեծ ու փոքր, մարդ և կին միմեանց աչքալուսանք էին տալիս դպրոցի շինութեան համար։

Խղճալի դրութեան մէջ է գտնվում կալերցին, բարձր սարի կատարին, ժայռերի վրա, որտեղ և իր վար ու ցանքն է կատարում հին ձևի գործիքներով։

Պատարագին երգում էր նոյն գիւղի դպրոցում պատրաստված երգեցիկ խումբը, միաձայն, ղեկավարութեամբ ուսուցչի։ Առաջին անգամն էր, ինչ կալերցին տեսում էր իր գիւղում խմբական երգեցողութիւն, որովհետև իր ականջը միշտ խլացրել էր գիւղի տիրացուների նահապետական երգեցողութիւնը։

Դպրոցի հոգաբարձութեան խնդրանօք եկել էին շրջակայ գիւղերից գիւղացիներ և քահանաներ։ Պատարագից յետոյ ծխատէր Համբարձում ք. կարդաց Վեհափառ Հայրապետի կոնդակը դպրոցների վերաբերեալ, իսկ ուսուցիչը մի հակիրճ, բայց տպաւորիչ ճառ խօսեց, որտեղ բացատրեց դպրոցի նշանակութիւնը ներկայ պայմաններում։

Եկեղեցու պաշտօնեաները զգեստաւորված դիմեցին դէպի՝ արդէն փորված, պատրաստված հիմքը։ Կատարվեց սովորական թափօրը և դրվեց հիմքի քարը։ Աշակերտական երգեցիկ խումբը երգեց ազգային և ժողովրդական մի քանի երգեր. նոյնպէս նուագում էր ասիական երաժշտութիւնը (թառը, զուռնան)։ Ներկայ գտնվող երկսեռ բազմութեան ուրախութեանը չափ ու սահման չը կար։

Հանդէսը վերջացաւ արեգակը մայր մտնելուց մի ժամ առաջ։

Եւ ահա այժմ կալերցին բահ ու բրիչը վերցրած դէպի դպրոցի հիմքն է շտապում, ջորին առաջը գցած, սուլ-խօսելով, ուրախ ժպիտը երեսին փայտի ու քարի է վազում։ Ով ինչով կարողանում է, նրանով է օգնում. մէկը մշակով, մէկը գերանով, բոլորը քարով, սիրտ տալով և այլն...

Դպրոցական շէնքը առ այժմս երկու սենեակից է բաղկացած լինելու. մէկը ուսուցչի, իսկ միւսը դասարանի համար։ Բոլորի երկարութիւնն է 28 արշ. դրսից, լայնութիւնն է 8 արշին՝ նոյնպէս դրսից։

Ա. Բաբեանց

—

Բաթում, 10 յունիսի

Արտասահման գնալիս, հասնելով Բաթում քաղաքը, ես հետաքրքրվեցի տեղական եկեղեցով և գնացի պատարագին։ Կիրակի օր էր և ես եկեղեցական երգեցողութեան շնորհիւ կամենում էի փոքր ինչ մեղմացնել այն ձանձրոյթը, որը զգում է մարդ առհասարակ անծանօթ տեղում։ Բաթումի պէս հայաշատ քաղաքում ես սպասում էի տեսնել կանոնաւոր երգեցիկ խումբ տեղական եկեղեցում, բայց որքան եղաւ զարմանքս, երբ ես այնտեղ տեսայ հին ժամանակներից մնացած մի քանի տիրացուներ, որոնք իրանց անշնորհք երգեցողութեամբ յիշեցրին ինձ քառորդ դար առաջ Թիֆլիսի տէր-Խիխօյի տիրացուներին։ Այդ տիրացուներն այն աստիճան ձանձրացրին ինձ, որ ես շուտով փախայ եկեղեցուց։ Եկեղեցում տեսայ մի քանի պառաւ կանանց և մի քանի էլ մշակների. ուրիշ մարդու ես այդտեղ չը պատահեցի և անկարելի էլ էր, աչքի առաջ ունենալով այդպիսի երգիչների, որոնք սպանիչ ազդեցութիւն էին գործում մարդու հոգու վրա։ Ինձ համար առանձնապէս ծանր էր տեսնել մանաւանդ վերոյիշեալ տիրացուների՝ գանձանակ պտտեցնող երկար շղթան, և այն էլ մի քանի անգամ։ Ներկայ եղող մշակները և պառաւ կանայք բոլորն էլ անխտիր չխչխկացնում էին իրանց կոպէկներով գանձանակը։

Փաստ է, որ հայը որոշ չափով անտարբեր է դարձել ու խորթացել են նրա կրօնական զգացումները։ Այդպիսի պայմաններում մենք այդ անտարբերութիւնն աւելի խրախուսած չենք լինի՝ երգեցողութիւնը մեր եկեղեցիներում թողնելով անճոռնի դրութեան մէջ։ Անհրաժեշտ է օրինակ վերցնել հռոմէական ու բողոքական եկեղեցիներից և փորձել գոնէ կանոնաւոր և քաղցրալուր երգեցողութեամբ գրաւել ժողովրդին դէպի եկեղեցի։

Ճանապարհորդ

—

Ստաւրօպօլ, 11 յունիսի

Ամսիս 7-ին, երեկ. ժամը 6-ին, Բատալբաշինսկից տեղս ժամանեց Աստրախանի հայոց առաջնորդ Մխիթար եպիսկոպոսը՝ Բատալբաշինսկի ծխատէր Դ. ք. Օրդուխանեանի հետ։

Դիմաւորելու էին եկել տեղիս Ս. ք. Տէր-Յովհաննիսեանը, հայ հասարակութեան երկսեռ անդամները, այլ և ոստիկանապետի օգնականը։

Ոստիկանապետի օգնականը նահանգապետի կողմից յայտնեց, որ հէնց նոյն օրը ճանապարհորդ լինելով՝ անկարող է անձամբ դիմաւորել սրբազանին՝ յոյս ունենալով իր ճանապարհորդութիւնից վերադառնալով անձամբ պատահել և ստանալ նորին սրբազնութեան օրհնութիւնը։ Ս. ք. Տէր-Յովհաննիսեանը հասարակութեան կողմից բարի գալուստ մաղթեց սրբազանին, որից յետոյ սրբազանը շնորհակալութիւն յայտնեց հասարակութեանը՝ իրան դիմաւորելու համար։

Սրբազանն ապա նստելով փակ կառքը, որ նահանգապետն էր ուղարկել առաջնորդի համար, շարժվեց դէպի եկեղեցի։ Եկեղեցում խուռն բազմութիւն սպասում էր նորին սրբազնութեանը՝ գլուխ ունենալով Կ. ք. Եազոյեանին։ Սրբազանը շարականի ներդաշնակ երգեցողութեամբ և զանգահարութեամբ մտաւ եկեղեցի։ Կարճ աղօթքից յետոյ առաջնորդը մի քանի խօսքով հասարակութեանը շնորհակալութիւն յայտնեց՝ իրան արված յարգանքի համար։

Սրբազանի համար օթևան էր պատրաստված ծխ. դպրոցի հոգաբարձու Յ. Մուրադեանի տանը։

Հետևեալ օրը սրբազանը պաշտօնական այցելութիւններ արեց փոխ-նահանգապետին, ռուսաց թեմ. առաջնորդին և ոստիկանապետին, որոնք անմիջապէս փոխ-այցելութեան եկան սրբազանին։

Ամսիս 9-ին առաջնորդը պատարագին քարոզ խօսեց և յորդոր կարդաց ամուր պահել ազգայնութեան գաղափարը և եկեղեցին։ Նոյն օրը երեկոյեան ծխ. ժողով գումարվեց, ուր սրբազանի նախագահութեամբ կարճ ժամանակամիջոցում քննվեցին մի քանի կարևոր հարցեր և վերջնական լուծումն ստացան։

Ընդհանրապէս սրբազանը լաւ տպաւորութիւն թողեց հասարակութեան վրա։

Ամսիս 11-ին, առաւօտեան ժամը 8-ին, սրբազանը մեկնեց դէպի Ռօմանովսկայա աւանը։

Զ. Տէր-Գրիգորեան

—

Կարս, 10 յունիսի

Ամսիս 6-ին պատարագից յետոյ երկսեռ հասարակութիւնը եկեղեցուց գնաց ուղղակի տեղիս ծխ. դպրոցը, ուր կատարվեց դպրոցի տարեկան ուսումնական և տնտեսական հաշւետուութիւնը։ [illegible] վարդապետը կարդաց Վեհափառի կոնդակը, որ տրված էր դպրոցների վերաբացման առիթով։ Ապա սկսվեց հանդէսը։ Հոգաբարձութիւնը կարդաց տնտեսական, իսկ աւ.-ուսուցիչը՝ ուսումնական տեղեկագիրը։ Աշակերտները մէջ ընդ մէջ երգում էին։ Աւ.-ուսուցչի տեղեկագիրը խիստ ընդարձակ էր, և այդ հանգամանքը քիչ թուլացրեց տեղեկագրի անլիք տպաւորութիւնը։

Կարսի հայոց ծխ. դպրոցը երկդասեան է և ունի 5 բաժանմունք։

Աւարտեցին 22 աշ.-աշակերտուհիներ և ստացան վկայականներ։

Պետ. բոլոր դպրոցներու անխտիր բոլոր դասարաններում կանոնաւոր քննութիւն է լինում, իսկ մեր հայոց դպրոցում միայն այս տարի վերջին դասարանում քննութիւն եղաւ։ Մնացեալ դասարաններում ստուգումն է տեղի ունեցել, այսինքն՝ ուսուցիչը պարապում է, իսկ ընկերները լսում են։

Արամ

—

Շուշի, 10 յունիսի

Հայ-թուրքական ընդհարումներից յետոյ Շուշին, ինչպէս յայտնի է, ընկել է յետին չքաւորութեան մէջ։ Նա բարոյապէս և տնտեսապէս քայքայվել է. քաղաքի ամենալաւ մասը աւերակների կոյտ է ներկայացնում իրանից։ 1905 թ. անցքերից յետոյ, ամբողջ 5 տարվայ ընթացքում, քաղաքը շատ քիչ փոփոխութիւններ է կրել. նոյն մեռած դրութիւնը, նոյն յետամնաց վիճակը, նոյն աւերակները։ Տների մի աննշան մասը վերանորոգվել է, իսկ մի քանի տներ էլ այս ամառ են վերանորոգվում։ Պէտք է մտածել սակայն, որ շուկայի վրա գտնված խանութները գոնէ վերանորոգվեն. դա կարող է կեանք և կենդանութիւն մացնել Շուշու ազգաբնակութեան տնտեսական վիճակի մէջ։ Կարճ՝ քաղաքը պէտք է բարեկարգվի, իսկ դա կարելի է միայն փողի միջոցով. մինչդեռ տեղական ազգաբնակութեան ունևոր դասակարգը բացակայում է քաղաքից, և նա մազաչափ անգամ չէ մտածում իր քաղաքի աւերակների վերանորոգութեան մասին...

Շուշին մաքուր օդով, գեղեցիկ և հրաշալի բնութեամբ, առողջարար կլիմայով հարուստ քաղաք է. ոչ պակաս հարուստ է նաև նրա շրջակայքը, ուր բարձրաբերձ լեռները, խիտ անտառները, կարկաչուն գետերը և հարուստ բուսականութիւնը կարող են առաջնակարգ կուրօրտի հիմք ծառայել։ Այո, կուրօրտ, եթէ նրա մասին քիչ էլ խնամք տարվէր։ Այս բոլորից յետոյ պարզ է, թէ ինչու Շուշին յաճախ երկրորդ Շվէյցարիա է կոչվում և թէ ինչու ամառը այնքան բազմաթիւ ամարանոցաւորներ է գրաւում դէպի իրան. դա բնական և հասկանալի է մեզ համար։

Դառնալով ներկայ ամառվան, պէտք է ասեմ, որ ամարանոցաւորների թիւը բաւական մեծ է, և նրանք շարունակում են գալ, անվերջ գալ։ Բայց մի բան, որ ես կը կամենայի շեշտել այստեղ, դա բնակարանների կարևոր հարցն է, որ այնքան մտատանջութիւն է պատճառում նրանց։ Շուշեցիները, ի նկատի ունենալով, որ ձմեռ ժամանակ իրանց տները դատարկ են լինում, ուրեմն նրանք նիւթապէս տուժում են, ամեն կերպ աշխատում են օգտվել առիթից և, որքան կարելի է, շատ շահագործել եկւորներին։ Ո՞վ է տեսել, որ Շուշում մի սենեակը արժենայ 5—15 ր. ամսական (խօսքս բացառութիւնների մասին չէ ի հարկէ). պատմում են, որ ամսական 20—25 ռուբլով տրվող սենեակներ էլ կան։ Մի անսովոր և անբնական երևոյթ՝ Շուշու կեանքի մէջ. մի հանգամանք, որ միայն դատապարտել կարելի է, եթէ ի նկատի ունենանք, որ, յաճախ, եկւորների մէջ լինում են շատ չքաւոր ուսանողներ և ուսուցիչներ, որոնք իրանց սուղ միջոցներով գալով Շուշի՝ կամենում են քայքայված առողջութիւնը վերականգնել, կազդուրվել... Ամարանոցաւորների պատճառով թանգանում են նաև կենսական անհրաժեշտ մթերքները։ Մոռանալու չէ սակայն, որ նրանց շնորհիւ քաղաքը սթափվում է իր խոր քնից և բաւական կենդանանում։ Ոչ պակաս զարգանում է նաև քաղաքի առևտրա-արդիւնաբերական կեանքը։

Բիչ վերև ասացինք, որ քաղաքի կեանքը քիչ փոփոխութիւններ է կրել վերջին 5 տարվայ ընթացքում. պարզենք մեր միտքը։

Ներկայումս վերաբացված է Կ. Հ. Բ. Ընկ. Շուշու ճիւղի գր.-ընթերցարանը, վաղուց պատրաստ է Առաֆելեանի կառուցած բէալական դպրոցի գեղեցիկ շէնքը, քաղ. բուլվարում պատրաստ է ամառային ոչ պակաս գեղեցիկ ակումբը. այստեղ կան նաև սինեմատօգրաֆ, խաղօնական տուր, կարուսել և այլն։ Քաղաքի փողոցները նոյնպէս ունեն իրանց անունները՝ Լօրիս-Մելիքեան, Լազարեան, Երևանեան, Ժամհարեան, Դանիելեան, Թաղէոսեան, Աթաբէգեան և այլն։ Դրանք—տների համարներն ու անունները—տարօրինակ են թւում քաղաքացիներին, բայց ամեն մի նորմուծութիւն այդպէս է լինում իր սաղմային վիճակում։

Բաւական կանոնաւորված է նաև պօստային հաղորդակցութիւնը Եւլախ-Շուշի տրակտի վրա. ձեռք առնված միջոցների շնորհիւ ներկայումս ամեն օր պօստ է ստացվում մեզ մօտ, մի երևոյթ՝ որ միայն ողջունել կարելի է։

Բայց այս բոլորը Շուշու կեանքի ընդհանուր ուրուագիծն է միայն։

Ներկայումս մի շարք հրատապ հարցեր կան դրված Շուշու հասարակութեան առաջ։ Յիշատակենք նոր քաղաքագլխի ընտրութեան, Շուշու երկաթուղու, թեմ. խորհրդի, թեմ. դպրոցի հոգաբարձութեան և այլ հարցերը. հարցեր՝ որոնք կարօտ են անյապաղ լուծման և մանրամասն լուսաբանութեան, հարցեր՝ որոնք այնքան ուշագրաւ են Շուշու մասյլ իրականութեան մէջ։

Ոսկու-Ջօն

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԵՄ. ԴՊՐՈՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Երևան, 5 յունիսի

Վերջին տարիները աւարտողների թիւը տեղիս թեմ. դպրոցում 10—15 հոգուց չէր անցնում, բայց այս տարի մեր դպրոցը աւելի շատ սաներ տուեց, համեմատած միւս տարիների հետ (22 հոգի)։

Թեմ. դպրոցը, իբրև մի կենտրոնական դպրոց ամբողջ թեմի, իր վրա է վերցրել այնպիսի մի ծանր պարտականութիւն, ինչպիսին է՝ ուսուցիչներ մատակարարել համարեա թէ հայութեան ամբողջ ¼ մասին. դրա համար էլ մանկավարժական կազմը և դպրոցի վարիչները ձգտում են նրա ծրագիրը որքան կարելի է հաւասարեցնել միջնակարգ դպրոցների ծրագրին։

Այս քանի տարի էր, որ այլևայլ հանգամանքների պատճառով դպրոցի դասաւանդելիք առարկաների թւից վերացված էին տրամաբանութեան, հոգեբանութեան և մանկավարժութեան առարկաները, որոնք կարևոր են իւրաքանչիւր միջնակարգ կրթութիւն ստացած անձնաւորութեան համար։

Ի նկատի ունենալով դպրոցի կատարած դերը մեր հասարակութեան մէջ և նրա կոչումը, շնորհիւ այս տարվայ տեսուչ Ա. Ջիլինգարեանի ջանքերի, այդ առարկաները դարձեալ մացվեցին դպրոցի ծրագրի մէջ և ստացան իրանց նշանակութիւնը։ Աւելի նա ուշադրութիւն դարձրեց մանկավարժութեան և նրա փորձնական դասերի վրա, որը այնքան կարևոր է մեր ամեն մի քայլափոխում։

Այս տարվայ աւարտողներն են՝ Այվազեան Պարոյր, Աբրահամեան Վահագն, Թադէոսեան Գեղամ, Մաղաքեան Արտաւազդ, Տէր-Մելքիսեդեկեան Սեդրակ, Տէր-Յովհաննիսեան Հմայեակ, Սիմէօնեան Համազասպ, Բաբայեան Խաչատուր, Տէր-Աբրահամեան Սուրէն, Յակոբեան Ցոլակ, Մելիք-Բաբխուդարեան Խաչատուր, Գիւլխանդանեան Մարտիրոս, Դանեան Արամայիս, Միքայէլեան Աւետիս, Մկրտչեան Շմաւոն, Զոբաչեան Ռուբէն, Ռշտունի Գալուստ, Մովսիսեան Սամսոն, Թոփչեան Ստեփան։

Մնացած երեք աշակերտներին ուսուցչ. կազմը անպատրաստ համարելով որոշ առարկաներից՝ նրանց վերաքննութիւն նշանակեց։

Աշակերտների մեծամասնութիւնը գաւառներից է. կան և պարսկաստանցիներ, թիւրքիացիներ, որոնք մտադիր են անմիջապէս ուղևորվել հայրենիք։

Հ.

ԲԱԳՈՒԻ ՔԱՀԱՆԱՆԵՐԻ ՌՈՃԿԻ ՀԱՐՑԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

«Մշակի» մի շարք համարներում մենք տուինք քահանաներին ռոճիկ նշանակելու առիթով Բագուի ծխականների կայացրած մի շարք ժողովների մանրամասն նկարագիրը։

Ընթերցողը շատ պարզ կերպով պիտի նկատած լինի, որ այդ ժողովները նմանում էին բաբելոնեան աշտարակաշինութեան ժողովներին. մարդիկ իրար չէին հասկանում, և տեղի ունեցած չորս ժողովներումն էլ միշտ վիճաբանութիւն, աղմուկ և թողնել-հեռանալ էր լինում։ Եւ վերջ ի վերջոյ ոչ մի գործ էլ առաջ չը գնաց, ի զուր ջուր ծեծելուց շատ ծխականների մէջ վրդովմունք առաջ եկաւ։

Բագուի նման մի բազմադասակարգ, բազմահայ քաղաքում ուրիշ կերպ էլ նախատեսել չէր կարելի. եղաւ այն, ինչ որ Բագուին ծանօթ մարդը կը սպասէր։

Ահա թէ ինչու։

Դեռ տեղի ունեցած չորս ժողովների մէջ էլ ծխականներից շատերը պահանջեցին թաղական ժողովներ գումարել ժողովի նպատակը մարսելու, ուսումնասիրելու, սակայն հոգաբարձութիւնը՝ չը գիտենք ինչու՝ սկզբունքային այդ առաջադրութեանը չը համաձայնվեց, մի առաջարկ, որ շատ իրաւացի էր։ Եւ հէնց այդ թաղային ժողովի բացակայութիւնն էր, որ չորս երկար ժողովները ոչ մի նպատակի չը յանգան։

Որպէսզի քահանաներին ռոճիկ նշանակելու հարցը մի անգամ ընդմիշտ ստանայ իր լուծումը, այդ ժողովում անհրաժեշտ է իսկական ծխականների, այլ ոչ փողոցով անցնող իւրաքանչիւր հայի ներկայութիւնը...

Բագուն ունի, ընդունենք, 60,000 հայ, և դրանք կազմում են 10,000 ծխական կամ մի քիչ աւելի և կամ քիչ պակաս. ունի և ծխատէր քահանայ։ Ժողովի շարունակութիւնը թողնված է աշնան։ Այժմ լաւ կը լինի, որ իւրաքանչիւր քահանայ իր թաղում իր ծխականներից ժողով գումարէ, և այդ ժողովում, բացի ծխատէր քահանայից, ներկայ լինի և հոգաբարձուներից մէկը։

Բագուն ունի 10 ծխատէր քահանայ, հոգաբարձուները ևս թւով բաւարար են։ Տեղի կունենայ 10 ժողով, և հաւատացած ենք, որ թաղական ժողովին թաղային ծխականները հեշտութեամբ կը մասնակցեն։ Այդ թաղական ժողովում կընտրվեն 5—6 պատգամաւորներ, կը կազմվի արձանագրութիւն, որը կը վաւերացնեն պատգամաւորները։ 10 ծխատէր քահանաների ծխականներից, այսինքն Բագուի ամբողջ ծխականներից, բոլոր թաղերում կընտրվեն պատգամաւորներ թւով 50—60 հոգի, և այդ պատգամաւորները, պարտաւորված, մի քանի նիստեր կունենան հոգաբարձութեան և երէցփոխի հետ, կը կազմեն ծրագիր, տակսա և այլն։

Իսկ մեր այդ առաջարկութիւնից դուրս՝ ինչքան էլ ժողովներ լինեն, կամ ոչինչ չի լինի և կամ, եթէ լինի էլ, 20—30 հոգով պիտի լուծվի այդպիսի մի ծանրակշիռ հարց, որի լուծումը այդպիսի պայմաններում՝ բնաւ յաջող չէ կարող լինել։

Երևակայեցէք, որ առաջին ժողովին մասնակցող ծխականը երկրորդ ժողովին ներկայ չէր լինում, իրան պարտաւորված չէր համարում։ Իսկ երկրորդ ժողովին բոլորովին ուրիշ ծխական էր գալիս, որը առաջին ժողովից տեղեկութիւն չունէր։ Եւ ահա ժողովը բացվելուց յետոյ, ինչպէս ընթերցողները նկատած կը լինեն մեր թղթակցութիւններից, ծխականներից ոմանք սկսում էին հետաքրքրվել առաջին ժողովով։ Երբ նրանց համար կարդում էին արձանագրութիւնը, նրանք ձայն էին խնդրում և բողոքում առաջին ժողովի որոշման դէմ։ Հետևանքը լինում էր զոռում, գոչում, խռովել ու դուրս գնալ։ Երրորդ ժողովին ներկայ էր լինում երկրորդ ժողովին չը մասնակցողը, որը նոյն բողոքն էր յայտնում։ Եւ այդպէս անվերջ։

Եթէ ծխականները սիրով էլ ցանկանան մասնակցել—եթէ ոչ ծխականների 25%-ը, այլ 15%-ն էլ—դրանք տեղ չեն ունենայ ժողովվելու, ոչ մի դահլիճ տեղ չի տայ դրանց, և դարձեալ տեղի կունենայ քաոսային դրութիւն։ Բայց եթէ առանձին-առանձին թաղային ժողովներ լինեն և պատգամաւոր-լիազօրներ ընտրվեն, մի թաղ 3—5 պատգամաւոր տալով ժողովը կանոնաւոր տեղի կունենայ և կը ստացվի լուծումը։

Չորս երկար ամիսներ ունենք առաջներս։ Չորս ամսվայ ընթացքում տեղերական ժողով կարելի է գումարել։ Հոգաբարձութիւնը քահանաների հետ ձեռք-ձեռքի տուած եթէ անցնի գործի, ամեն ինչ կանոնաւոր կընթանայ։

Ամենահաստատ աղբիւրից գիտեմ, որ այդպիսի թաղային ժողովների և քահանաներին ռոճիկ տալու համար հանգուցեալ Վեհափառը հրաման էլ ունի թեմ. առաջ-

...ւի անունով, բայց առաջնորդը բարձի ...ղի է արել՝ չը գիտենք ինչու։

...եթէ հոգաբարձութիւնը փախչում է Թա-...ղին ժողովից, նշանակում է՝ փախչում է ...ակաճճերի ձայնից և մի խումբ մարդ-...նց միջոցով է ուզում վերջացնել այն-...իսի մի հարց, որի՝ ապագայում լինել չը ...ի կախված է ծխ. մասսայից։

...նելը ծխ. ուսումն. տուրքը ժողովելը հո-...եթէ հոգաբարձութիւնը դնէր Թաղային ժողովների ...աբարձութիւնը ... իւրաքանչիւր Թաղ իր տուրքը կը ...ավ... ... իր Թաղի երեխաների կրթութեան ...ոգը կը տանէր։

...ծխ. ուսումն. տուրք ժողովողը չէ կարող ...նել այն, ինչ որ Թաղեցին ինքը կամ ...Թաղի պատգամաւորն ինքը կարող է անել։ ...Եւ այսպէս՝ մեր դպրոցները այժմ պարտքի ...ակ չէին ընկնի։

...իւրաքանչիւր Թաղ իր պատգամաւորը ...ունենալով, այդ Թաղեցիք իրանց պատգա-...մաւորներին կապված կը լինեն ինչպէս ...թական գործի, նոյնպէս և հոգաբարձա-...ան կազմի տեսակէտից։ Եւ պատգամաւոր-...ների հետ հոգաբարձութիւնը հեշտութեամբ ...կը տանէ այն ծեծին լուծը, որի տակ ճռնչ-...ում է ինքը հոգաբարձութիւնը։

...Մեզ՝ Բագուի հայերիս պատիւ չի բերի, ...թէ մենք չը կարողանանք պահպանել մեր ...ազգ.-ծխական դպրոցները։

...Անհրաժեշտ է ծխական-թաղական հասա-...րակութեան պատուաւոր անդամներին ակ-...տիվ գործունէութեան հրաւիրել։

...հոգաբարձութիւնը, անշուշտ, շատ պա-...տուաւոր է և բաղկացած՝ ընտիր գործիչ-...ներից. սակայն նա մասսայից հեռու է, ...մասսան նրան չէ ճանաչում, այլ ճանաչում ...է իր Թաղի պատուաւոր անդամին, որից և ...կախում ունի և որին յարգում է։

...հոգաբարձութիւնը ուրիշ անելիք չունի։

Ս. Գարագաշ

ԽԻՏՐՕՎԻ ՇՈՒԿԱՆ ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ *)

I

Ցափազանցութիւն չի լինի, եթէ ասենք, ...սա մի փոքրիկ, համարեա անկախ պե-...տութիւն է Մօսկվա քաղաքի մէջտեղը ...ված. այստեղ ուրոյն, այլասերված կար-...գեր են, ուրոյն, տարօրինակ հայեացք ի-...ղքի վրա։ Սրանց համար չը կայ բարոյա-...կանութիւն, ինչպէս և չը կայ իրաւունք. ...սրանց հասկացողութեամբ իրաւունք է կո-...ղոպտելը, օրէնք է սպանելը, սիրում են ու-...րիշի հաշւով ապրել, չունեն սեփականու-...թիւն և չեն ընդունում այդ գաղափարը. ...ինչ որ իրանցը չէ՝ նա իրանցն է, և այն՝ ինչ ...որ իրանցն է՝ նաև ուրիշինն է։ Անարխիզ-...մի անգիտակից համակրողներից են, որով-...հետև ինչ բան է իշխանութիւն՝ նրանք չեն ...ճանաչում և չեն վախենում նրա ներ-...կայացուցչից. երբէք դուք ոստիկանութեան ...անունով սարսեցնել չէք կարող սրանց. «Ինչ, ոստիկանը հօ Աստուած չէ, որ մենք ...երկիւղ կրենք նրանից»։ Թէև կասկածում ...եմ՝ արդեօք Աստուծուց գոնէ վախենում են ...սրանք. քանի որ ինչ բան կայ խիկապէս ա-...ւելի ահռելի, քան այն՝ երբ մարդ երկիւղ ...չէ կրում մահից. սրանք պատրաստ են ա-...մէն րոպէ մեռնելու, բայց ապրում են, ո-...րովհետև պէտք է ապրել, որովհետև ուրիշ-...ներն ապրում են։

Խիտրովի շուկան, մի նոր Արշակաւան է, ...այց և՛ լաւ, և՛ աշխատաւոր, և՛ աբբեցող, սպա-...նութիւններ գործող աներկիւղ, անսկզբունք, ...աներեսպաշտ մարդկանցից բաղկացած։ Ա-...սում են՝ ինչպէս Մօսկվայում և նրա շրջա-...կայքում, նոյնպէս ամբողջ Ռուսաստանում ...չէ պատահում որևէ սպանութիւն կամ գո-...ղութիւն, որի մէջ սրանց մատը խառը չը ...լինի, որի մէջ սրանք ուղղակի կամ անուղ-...ղակի կերպով մասնակցութիւն չունե-...նան։ Ինձ թւում է, որ սա չափազանցու-...թիւն է և խոշոր չափազանցութիւն, սակայն ...իրականութիւնն այն է, որ սրանք կողո-...պտել, սպանութեան, հայհոյանքի ամե-...նևին դէմ չեն։ Ձեզ իբրև փաստ կարող եմ ...յիշել այն, որ մինչդեռ Շանեավսկիի հա-...մալսարանի ուսանողներս թէ Երմակովի և ...թէ Մօրօզովի գիշերային ապաստարանները ...գիշերով մտանք դիտելու, մեր պրօֆեսսորը ...հրաժարվեց Խիտրովի շուկան տանել այդ ...ժամին, երկիւղ կրելով որ կամ այստեղ մեզ ...չեն ընդունի ու հայհոյանքով դուրս կը ...վռնտեն և կամ ընդունելուց յետոյ լաւ կը ...կողոպտեն, ուստի էկսկուրսիան տեղի ու-...նեցաւ ցերեկով, երբ ապաստարանները բո-...լորովին դատարկ են և իբրև թէ սենեակների ...օդը մաքրված. բայց այնպիսի գարշահոտու-...թիւն ու սոսկալի կեղտոտութիւն, այնպի-...սի խոնաւութիւն և խաւար էր տիրում ...այնտեղ, որ սկսեց ամենի գլուխը պտտել, ...դէմքերը սպիտակ գոյն ընդունեցին և ա-...մենահամարձակների իսկ սրտերը խառնում էին. ...և մի՞թէ այլ կերպ կարող էր լինել այն ...վայրում, որտեղից ամենայն առաւօտ ադ-...բը սայլերով են դուրս հանում։

Ահա թէ ինչու այստեղ ևս սոսկալի կեղ-...տոտութեան ու աղքատութեան հետ այս ...թշուառների անբաժան ընկերակիցներն են ...վարակիչ հիւանդութիւններ. Մօս-...կվայի վերջին խոլերան իր սկիզբն առաւ, ...զարգացաւ ու ծաւալվեց ամբողջ քաղաքում ...շնորհիւ Խիտրովի շուկայի։

Հաչակաւոր Խիտրովի շուկան իր ծագումն ...առել է ռուսական ХИТРЫЙ (խորամանկ) բա-...ռից, որովհետև այստեղ ձեզ այնպէս վար-...պետօրէն կը կողոպտեն և մերկ բաց կը թող-

նեն, որ ինքներդ էլ չէք զգայ այդ, ու երբ փորձէք գողին գտնել, այդ ձեզ երբէք չի աջողվի, Թէկուզ մի վաշտ ոստիկաններով շէնքը խուզարկէք. սրանց սրբագործված նորմաներից մէկն էլ ընկերոջը չը մատնել, չը դաւաճանելն է. կրակի և ջրի միջով կանցնեն, սակայն ընկերոջը չեն տայ թըշնամու ձեռքը։

Խիտրովցիների որջը գտնվում է Մօսկ-վայի Սոլեանկա կոչված փողոցում. դեռ Եկատերինա Բ. թագուհու ժամանակ այս-տեղ շինում են աղի գործարան, իսկ բանւորների համար մօտիկ տեղում հիմ-նում են գիշերային կացարաններ. ահա այս տներն են, որ այժմ պատկանում են մաս-նաւոր անձանց, և սրանք տուել են վարձով զանազան մութ մարդկանց, որոնք իրանց հերթին այս կացարանները դարձրել են դրամ վաստակելու մի լաւ միջոց և նրանց մէջ գիշերելու տեղ են տալիս ամեն տեսակ մարդկանց՝ բեցիդեվկաներից մինչև մար-դասպանները։

Խիտրովի շուկայի բոլոր տները պատկա-նում են 4 հոգու—ոմն Կուլակովի՝ 4 տուն, Ռումեանցեվին՝ 5 տ., Իւրաշենկոյին և Ռուսկիին։ Սրանցից Կուլակովի տներում, կանանց և տղամարդկանց բաժին չը կայ, Ռումեանցեվի և Իւրաշենկոյի տներում թէև կանանց բաժանմունք չը կայ, բայց այս-տեղ կեանքը փոքր ինչ տանելի է, իսկ Ռուսկիի տանը՝ կայ կանանց բաժանմունք։ Օդի քանակութիւնը որոշ տեղերում հաս-նում է 98,3 քառ. սաժէնից մինչև 78,06 ք. ս., ամեն մի գիշերողի հասնում է $^1/_2$ ք. սաժէնից մինչև 1,5 ք. ս. օդ, Ռումեան-ցեվի տանը՝ մինչև 0,27 ք. ս. է լինում, իսկ Ռուսկիի և Իւրաշենկոյի տներում ա-մեն մի գիշերողի հասնում է $^1/_2$ ք. սա-ժէնից մինչև 4 ք. ս. օդ։ Առաստաղների բարձրութիւնն է $3^1/_2$ արշ., մահճակալներ ամենևին չը կան, այլ միայն պատից պատ թախտեր են, առանց որևէ բաժան-մունքի, քնում են կողք կողքի և ինչքան հնարաւոր է. թախտերի բարձրութիւնն է $1^1/_2$ արշ., երկարութիւնը $2^1/_4$ արշ., լայնու-թիւնը 14—16 վերշօկ։ Պատուհանները աղ-տոտ, առանց օդանցքի. վարաանները բնա-կարանների մէջտեղը. օդամաքրիչների մա-սին խօսք լինել չէ կարող. այստեղ թարմ օդը ներս է մտնում միայն դռներով։

Ըստ ոստիկանութեան կանոնների՝ ամ-բողջ Խիտրովի շուկայում պիտի գիշերեն մօտ 3000 հոգի, սակայն գիշերում են 5900—6300 հ., ամեն տեղ համարեա նորմայի կրկնակին. այդպիսով իւրաքանչիւր քնողի ընկնում է 0,36 ք. սաժէնից 0,34 ք. ս. օդ, և խիկապէս սրանք նման չեն ննջարանների, այլ պատերազմի դաշտում մի սարսափելի կոտորածից յետոյ ընկածների, ուղղակի մարմինների կոյտ, անցնել չեն կարող. քնած են յատակին, թախտերի տակ, մի-մեանց վրա, միջանցքում. իսկ տօներին, երբ ամեն գիշերային ապաստարաններից հաւաքվում են այստեղ բէֆի և անառա-կութեան, այնպիսի սոսկալի նկարուածք է լինում, այնպիսի ճնշումն, որ մարդիկ քը-նում են միմեանց վրա 3—4 շարք, և այն՝ ոչ թէ երկարութեամբ, այլ լայնութեամբ՝ արբած, արեան, աղտի, ցեխի, արտի թափածների և կերակրի մնացորդների մէջ. շշմում է ուղեղդ, սեղմվում կուրծքդ, պտտվում գլուխդ, սիրտդ խառնում. շտա-պում ես դուրս փախչել, գէթ մի վայրկեան մաքուր օդ ծծելու. ընկնում ես խոնաւ, մութ, նեղ, կեղտոտ միջանցքը։ Սա գիշե-րումն չէ և ոչ հանգիստ, այլ միմիայն պա-տիժ. սա կեանք չէ և ոչ ապրուստ, այլ դժոխք։ Վարակիչ բացիլը գտնվում է ոչ միայն այս կեղտոտութեան որջերում, այլ և խիտրովցիների ցնցոտիների մէջ. և այն ժամանակ, երբ խոլերայից ազատվելու հա-մար ախտահանութեան էին ենթարկում այս որջերը, խեղճերը միշտ գանգատվել են, թէ «ինչ դեզինֆեկցիա, երբ մեր շո-րերն անդառնալի կերպով աղտոտված են, երբ մեզ գործ չէք տալիս, մենք դատա-պարտված ենք քաղցած ու պարապ ողջ օրը շրջել և մուրալ»։ Ուստի Մեասնիցկայա քաղաքամասում թէև ամբողջ բնակչութեան $35^0/_0$-ը խիտրովցիներն են կազմում, բայց այդ քաղաքամասի հիւանդների $73^0/_0$, իսկ մեռնողների $57^0/_0$ կազմում են սրանք։

Մուտքի համար վճարում է իւրաքան-չիւր մարդ 6 կոպ., սակայն կանանց բա-ժանմունք մտնելու համար առանձին տուրք է պահանջվում տղամարդկանցից մօտ 50 կ., իսկ այն գիշերները, երբ այցելուները շատ են, մի տեղը վաճառվում է մինչև իսկ մէկ րուբլով։ Տների վարձկալների միակ նպա-տակը որովհետև փող աշխատելն է, ուստի սրանք գիշերողների հետ վարվում են շատ կոպիտ, վայրենաբար, չեն մտածում ա-մենևին յարմարութիւնների մասին, ունեն մի քանի կաշառված այցելուներ և սրանց միջոցով ամեն ինչ նրանք աջողեցնում են՝ և՛ գողութիւն, և՛ կողոպուտ և այլն, վա-ճառում են ծածուկ ամեն ինչ, նաև օղի։

Աո-Զէն

(Վերջը միւս անգամ)

ՉԸ ԿԱՅ ՄԵՂՔ ԱՌԱՆՑ ՊԱՏՃԱՌԻ

—

Դարեր առաջ, երբ մարդկային իրակա-նութիւնը ցանկանում էր հոգեկան բաւա-կանութիւն ստանալ, երբ մտածում էր հանդերձեալ կեանքի արքայութեան մասին, նա այդ բաներին իբր հասնելու համար դի-մում էր այնպիսի միջոցների, որոնք զըր-կում էին մարդկային մարմին աշխարհի վայելքներից։ Այն ժամանակ մարդիկ, գըլ-խաւորապէս հոգևորական դասը, ճգնաւորա-կան կեանք էին վարում, մազ էին հագ-նում՝ իրանց մարմինը ծակոտելու և տանջելու համար, կամովին բաժանվում էին իրանց օրինաւոր կանանցից և այլն։ Դա ժամանակի պահանջ և սովորութիւն էր, մարդկանց մտաւոր կարողութեան հե-տևանք։

Մատնանշած սովորութիւնները խոր ազ-դեցութիւն ունեցան պատմական կեանքի վրա և ժառանգականութիւն ընդունելով մասնաւոր օրէնքի վերածվեցին, որոնցից շատերը, կարող եմ ասել, մինչև այժմս էլ ունեն իրանց հետևորդները, ի հարկէ ընդ-հանրապէս հասարակութեան ազէտ խաւե-րում։

Ժամանակները փոխվեցին. մարդկանց աչքերը բացվեց և նրանք հասկացան աշ-խարհի չարն ու բարին։ Բայց կեանքի պա-հանջը կեանքի հետ չը գնաց, կամ թէ կեանքի մարդիկ չուզեցին այդ պահանջը կեանքի հետ զուգընթացաբար առաջ տանել։

Ահա ձեզ օրինակ այրի քահանայութիւնը։

Ի՞նչ է ներկայացնում իրանից այդ տար-րը։ Մէկը ամուսնացած և երեխաների տէր աշխարհական է։ Դարձաւ սա քահանայ և կարճ ժամանակի մէջ նրա ամուսինը հի-ւանդացաւ և մեռաւ։ Չը նայելով նրան, որ խեղճ ու կրակ այրիացած քահանային կնո-ջից ժառանգութիւն մնացին մի քանի մանր-մունր երեխաներ, որոնց խնամելու համար պահանջ է առաջանում երկրորդ կին ընտրել, բայց որովհետև նա քահանայ է և որովհետև հարիւրաւոր տարիներ առաջ ինչ-ինչ դիպուածներով սովորութիւն է ընկել այրիանալու դէպքում այլևս չամուս-նանալ և դժբաղդաբար այդ «օրէնքը» շա-րունակվում է 20-րդ դարում, նրան ար-գելվում է այդ քայլն անել։ Եւ ահա այս անբնական օրէնքից առաջանում են մի շարք «մեղքեր»։

Շատ այրի քահանաներ եմ տեսել, գըլ-խաւորապէս գիւղերում, որոնք ննջեցեալի վրա գնալիս՝ ստիպված են եղել իրանց մէկ, երկու և երբեմն երեք մանր երեխաները հետները տանել և շուրջառի փէշերից նրանց կախ տալով կարգ կատարել։ Շատ անգամ գիւղական քահանան, կէս գիշերին հիւանդին հաղորդութիւն տալու գնալիս ստիպված է եղել իր մանուկներին էլ ա-թնացնել ընկերից և հետը տանել, որպէսզի իր բացակայութեան միջոցին իրանց միայ-նակ զգալով՝ չը վախենան։ Եւ եթէ երբեմն եղել են «ըմբոստացած» քահանաներ, ո-րոնք կարիքից ստիպված մի աղախին են վարձել իրանց երեխաներին խնամելու հա-մար, այդպիսիներին էլ կոյր և տգէտ հա-սարակութիւնը որպէս յանցաւորների հե-ռացրել է իր միջից։ Օրինակները ակներև են։ Եղել են և կան քահանաներ էլ, որոնք առանց ուշադրութիւն դարձնելու ժողովրդի և իշխանութեան պահանջին, յայտնապէս ապօրինի կին են պահում։

Շեշտեցի, որ այրի քահանաներին ա-մուսնանալ չը թոյլատրելու պատճառով ա-ռաջ են գալիս մի շարք «մեղքեր»։ Սրանք ծագում են առնում նրանց ապօրինի կնա-պահութիւնից և այլն։ Եւ դա խիկապէս որ աչքի ընկնող մեղք—աւելին կասեմ—մի տեսակ ոճրագործութիւն է։ Մեր կեան-քում քահանան, որպէս հոգևոր հայր, ա-մեն մի ընտանիքի և ընտանեկան կեանքի հետ մօտ է. շատ անգամ որպէս խոստո-վանահայր, ամուսնական և այլ կեանքե-րում եղած ամեն մի գաղտնիք առաջին անգամ քահանան է լսում, և օրինակները չափազանց շատ են, երբ այրի խոստովա-նահայրը ի չարն է գործ դնում իր կին ծխականի հաւատարմութիւնը. հետևապէս, այրի քահանան այսօր իր այդ վարքով նսեմացրել է թէ իր դերը հասարակական կեանքում, թէ իր ազդեցութիւնը հոգևոր կեանքում և թէ առաջ է բերել հասարա-կութեան մէջ բարքերի անկում... Գոնէ մեր այսօրվայ կեանքը լի են այդպիսի փաստերով։ Բայց քիչ թէ շատ լուրջ մը-տածող մարդ ուրիշ կերպ չէր էլ կարող կարծել և նրանց մեղադրել։ Շատ բնական է, որ երբ մէկին արգելում են կեանքի պահանջները օրինաւոր ճանապարհով ա-ռաջ տանելու, նա ստիպված դիմում է ա-պօրինի ճանապարհների։ Բայց այսպէս թէ այնպէս, տուժողը հասարակութիւնն է։

Ուրեմն ինչ պէտք է անել այս չարիքի առաջն առնելու համար. միթէ բաւական է խօսել և անցնել։ Այստեղ հասարակական խնդիր կայ, որտեղ տուժողը հասարա-կութիւնն է և նա էլ պարտաւոր է ձայն բարձրացնել։ Հոգևորականութիւնը ձգտում է ժողովրդին կապել եկեղեցու հետ, բայց եր-բէք չէ մտածում բարեկարգել եկեղեցին և եկեղեցականութեան վիճակը։ Վերացրէք չա-րիքները, դրէք ամեն ինչ իր կոչման բարձրութեան վրա, այն ժամանակ ամեն ինչ իր ուղին կը գտնէ։

Խնդիրը հասունացած է։ Վերջապէս պէտք է այրի քահանաներին թոյլատրել ամուս-նանալու։

Յ. Տէր-Յարութիւնեան

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ*)

—

Մայիսի 30-ի առ. ժ. 11-ին Թեմ. դպրո-ցի դահլիճում կայացաւ Երևանի Թեմ. պատգամաւորների վերջին ժողովը փոխ-Թեմակալ Խ. վ. Մուրադբէգեանի և ատե-նապետ Գ. Տէր-Խաչատրեանի ներկայու-թեամբ։ Ատենապետը առաջարկում է Թեմ. դպրոցի երկարամեայ հոգաբարձու հանգու-ցեալ Գր. Ամիրեանի և Թեմ. խորհրդի ան-դամ հանգուցեալ Տիգ. Տէր-Յակովբեանի յիշատակը յարգել ոտի կանգնելով։

Ժողովը յոտնկայս յարգեց հանգուցեալ-ների յիշատակը։

Ապա Թեմ. դպրոցի տեսուչ Ա. Չիլինգա-րեան կարդաց 1909|10 ուսումն. տարվայ ուսումն. տեղեկագիրը։

Ժողովականներից Ս. Թորոսեանը ցան-կութիւն յայտնեց առանձին ուշադրութիւն դարձնել աշակերտների ընթերցանութեան, մասնագէտ ուսուցիչների և լիակատար միջ-նակարգ դպրանոց դարձնելու մասին։

Խ. Տէր-Վարդանեան առաջարկեց ընդ-միշտ հաստատ հիմք տալ մանկավարժական առարկայի դասաւանդութեան և որպէս լրացուցիչ ու կարևոր մաս իրականացնել փորձնական դասերի գաղափարը։

Ապա ժողովը լսեց Հ.-Նախիջևանի պատգա-մաւոր Միրաքեանի՝ ատենապետի անունով տուած զեկուցումը աշակերտական հանրա-կացարանի մասին և ցանկութիւն յայտնեց, որպէսզի հոգաբարձութիւնը առանձին ու-շադրութիւն դարձնի գաւառացի աշակերտ-ների՝ քաղաքումս ապրելու վրա։

Գաւառական պատգամաւորները այս ժո-ղովից առաջ մի խորհրդակցական ժողով ունեցան Թեմ. դպրոցի դասարաններից մէ-կում՝ երեք հոգաբարձական թեկնածուների համար։

Դ. Պապով հարց յարուցեց, թէ ինչու գաւառացի պատգամաւորները անջատ խոր-հրդակցական ժողով են գումարել սպա-սեցնել տալով տեղական պատգամաւորնե-րին։

Ատենապետը բացատրեց գաւառական պատգամաւորների իրաւունքը. իսկ խոր-հրդակցական ժողովի նախագահը ներո-ղութիւն խնդրեց, որ տեղական պատգա-մաւորներին սպասեցնել են տուել։

Ս. Տիգրանեանը, յայտնելով ժողովին իր Երևանում չապրելը և Թեմ. խորհրդի նիս-տերին անկանոն մասնակցելը, դրեց իր հրաժարականը, որը պատգամաւորական ժողովը միաձայն չընդունեց։ Խորէն վ. նկարագրեց Տիգրանեանի ներկայութեան կարևորութիւնը խորհրդի գործունէութեան մէջ և առաջարկեց ժողովին շնորհակալու-թիւն յայտնել։ Փոխ-Թեմակալի առաջարկն ընդունվում է և շնորհակալութիւն են յայտնում բոլոր պատգամաւորները։

Տասն րոպէ ընդմիջումից յետոյ ժողովը վերսկսվեց, որի ժամանակ լսեցին նախորդ ժողովների արձանագրութիւնը և լրացում-ներ անելով վաւերացրին։ Ժողովը լսեց նաև նախորդ նիստի որոշման համաձայն՝ Ս. Տիգրանեանի կազմած զեկուցումը Թեմ. ժողովի կողմից՝ յանուն Վեհափառ Հայրա-պետի։ Այդ զեկուցումը կրկին ընդունվեց միաձայն։

Ս. Տէր-Մինասեանը կարդաց վարչու-թեան սեկցիայի զեկուցումը մնացած հար-ցերի մասին։ Այդ զեկուցումն ընդունվեց և որոշվեց ժամանակաւոր հրահանգի առաջին յօդուածի նկատմամբ յանձնարարել Թեմ. խորհրդին հոգ տանել և կարգադրել համա-չափութիւն մտցնել պատգամաւորների թւի և ընտրող շրջանների ազգաբնակութեան թւի մէջ։

Զամբաղեանը առաջարկեց ուսումնա-կան տարվայ համար—ի նկատի ունենա-լով, որ գործադրվող դպրոցական հրահան-գը չէ նախատեսել—կարգադրելու դպրո-ցական մի քանի կարևոր խնդիրներ, որոնք թիւրիմացութեան և անախորժութեան տե-ղիք են տալիս, օրինակ՝ արձակուրդների ժամանակը, դպրոցական տօները, քննու-թիւնները, թւանշաններով փոխելը և աշ-աշակերտուհու արձակելու խնդիրը և այլն։ Այս հարցերին Թեմ. պատգամաւորական ժողովը յանձնարարեց Թեմ. խորհրդին մշա-կել և միջնորդել ուր հարկն է, որպէս զի սա դպրոցական տարվայ սկզբից առաջ հրահանգ-շրջաբերական հրատարակէ այդ խնդիրների վերաբերմամբ, որով ղեկավար-վեն դպրոցական բոլոր մարմինները։

Ս. Թորոսեան հարց յարուցեց Երևանի Գայիանեան օր. դպրոցի անկայուն և երե-րուն դրութեան մասին։ Այս առիթով ա-ռաջարկվեցին բանաձևեր, բայց ժողովը ընդունեց Խորէն վարդապետի առաջար-կած բանաձևը, որտեղ շեշտվում է այն հանգամանքը, թէ անհրաժեշտ է ուշադրու-թեան առնել և Գայիանեան դպրոցը ան-պատճառ միջնակարգ լիակատար դպրոց դարձնել, և առաջարկում է հոգաբարձու-թեանը Թեմ. խորհրդի աջակցութեամբ և ջանքերով ի կատար ածել։

Մի քանի պատգամաւորների առաջարկու-թեան վրա՝ Թեմ. ժողովը որոշեց Թեմ. խորհրդի միջոցով միջնորդել ուր հարկն է, որպէս զի անթերի գործադրվի հանգուցեալ հայրապետի սահմանադրական կոնդակը հո-գևոր պաշտօնեաների, յաջորդների և գոր-ծակալների ընտրութեան նկատմամբ։

Ապա ժողովն անցաւ Թեմ. խորհրդի պա-կաս անդամների ընտրութեանը։ Չը նայած որ մշակված կանոնադրութեան մէջ որոշ-ված է խորհրդի կազմը 12 հոգուց, սակայն բաւական համարելով առայժմ 10 անդամ ո-րոշվեց պակասող երեք անդամի տեղ ան-դամ համարել՝ փոխ-անդամներ Մ. Աբե-ղեանին, Գ. Ահարոնեանին. իսկ երրորդ անդամ բաց քուէարկութեամբ միաձայն ընտրվեց Ա. Չիլինգարեան։ Գալով փոխ-անդամներին՝ ժողովը ընտրեց Զախմախ-ազեանցին, Հ. Խուդաբաշեանին և Դ. Պա-պովին։

Ժողովն անցաւ Թեմ. դպրոցի հոգաբար-ձական մարմնի լրացման ընտրութեանը։ Առաջարկվեցին հետևեալ թեկնածուները. Գ. Ամիրեան, Հ. Եղիազարեան, Ս. Տէր-Մարտիրոսեան, Ա. Տէր-Գրիգորեան (բժիշկ), Լ. Յարութիւնեան, Ե. Տէր-Աւետիքեան, Վ. Պօղոսեան, Հ. Խուդաբաշեան, բժ. Մելի-քեան և Յ. Օհանեան և քուէարկվելուց յե-տոյ ընտրվեցին իբրև հոգաբարձական ան-դամներ՝ Գ. Ամիրեան, Ա. Տէր-Գրիգորեան, Հ. Եղիազարեան, Վ. Պօղոսեան, Ս. Տէր-Մարտիրոսեանց և Յ. Օհանեան, իսկ փոխ-անդամներ մնացին Լ. Յարութիւնեան, Հ. Խուդաբաշեան և Ե. Տէր-Աւետիքեան։

Ժողովը շնորհակալութիւն յայտնեց հ. նախագահին, ատենապետին և փոխ-ատե-նապետին ու գնաց առաջնորդարան ճա-շելու։

Ճաշի սկզբին հ. փոխանորդը կարճ, բայց տպաւորիչ խօսքերով, բացատրեց Վեհա-փառ Հայրապետի բարի ցանկութիւնները դէպի Թեմ. ժողովները, առաջարկեց Վեհի կենացը, որը խմվեց յոտնկայս։ Ապա ա-ռաջարկվեց Խորէն վ.-ի կենացը, որը խմվեց կեցցէների և ուռաների տարափի տակ։ Յետոյ խմվեցին ատենապետի, փոխ-ատե-նապետի, պատգամաւորների և այլ շատ կենացներ։ Ժամը 5-ին՝ թէյից յետոյ՝ բո-լոր պատգամաւորները ուրախ տրամադրու-թեան տակ թողին առաջնորդարանը և ցրվեցին իրանց տեղերը։

Չը մոռանամ ասելու, որ Թեմ. ժողովնե-րին կողմնակի անձանց մուտքը արգելված չէր։ Հէնց այդ էր երևի պատճառը, որ երկ-սեռ խուռն ունկնդիրներ էին գալիս լսե-լու իրանց թեմին վերաբերող պատգամա-ւորական ժողովին։ Լսողների շարքում կա-յին շատ ուսուցչուհիներ և ուսուցիչներ։

Վ. Ք. Աղազադեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Յունիսի 15-ին, երեկ. ժ. 7-ի մօտե-րը, քաղ. խոլերային բարակը տարվեց 9-րդ քաղաքամասից (Կուկիյսկի պեր. տ. № 3) խոլերայով կասկածելի հիւանդ Օսիպովան, որ Թիֆլիս է եկել Բագուից։ Հիւանդի ար-տաթորումը բակտերիոլոգիական հետազօ-տութեան համար ուղարկվեց գինուորա-բժշկական լաբօրատորիան։

✦ Բարձրագոյնս թոյլատրվեց, համա-ձայն ներքին գործերի մինիստրի ամենա-հպատակ զեկուցման, բաց թողնել հայ-կաթոլիկների հոգևոր վարչութեանը լրացու-ցիչ ռոճիկ—տարին 2020 րուբլի, սկսած 1910 թ. սեպտեմբերի 12-ից, այսինքն հայ-կաթոլիկների թեմի աւագ առաջնորդ Սար-գիս Տէր-Աբրահամեանին նշանակելու օրից։

✦ Քաղաքային դումայի ամառվանից ա-ռաջ վերջին նիստը տեղի կունենայ երկու-շաբթի, յունիսի 21-ին։

✦ Թիֆլիսում վերջին օրերս խուզարկու-թիւններ կատարվեցին մի քանի տներում և ձերբակալվեցին մի քանի անձեր։

✦ Քաղաքային տեխնիկ Օհանջանեանը, որի հսկողութեան տակ կառուցվելու է քաղ. սպանդանոցը, մի քանի փորձեր ա-րեց աղիւսը քաղաքի Վերայի գործարան-ներից Նաւթլուղ տանելու աւտօմօբիլով։ Փորձը ցոյց տուեց, որ 30 ույժ ունեցող աւտօմօբիլով կարելի է փոխադրել 800 ա-ղիւս՝ 250 պուդ ծանրութեամբ, որով բեռ-նելու և դատարկելու համար կը պահանջվի ընդամենը մօտ 1 ժամ։ 1000 աղիւս փո-խադրելը կարժենայ ընդամենը 4 ր., մինչ-դեռ սայլերով կը նստէ կրկնապատիկ։ Աւ-տօմօբիլով մի օրում (10 ժամ) կարելի է փոխադրել մօտ 7000 աղիւս։ Այս բոլորի հիման վրա մտադրութիւն կայ գերադա-սութիւն տալ աւտօմօբիլներին աղիւսը փո-խադրելու համար։

✦ Լոյս յունիսի 12-ի գիշերը Բագւում պահնորդական բաժանմունքի գործակալ-ները կատարեցին մի շարք խուզարկու-թիւններ։ Ձերբակալված են ինժենէր-ար-խիտէկտոր Բաջաղունի, առևտրական Ա-շոտ Բարութչեան, Ար. Առաքելեան, Յով-սէփեան, Գուլամբարեան և ուրիշներ։

✦ Կովկասի գաւառական մի քանի քաղաքներից Մակար Չմշկեանը հրաւէր-ներ է ստացել դասախօսելու տեսղերքի, երկնային լուսատուների և եղանակի գու-շակութիւնների մասին։ Այդ առիթով պատ-շաճաւոր իշխանութիւնից արդէն թոյլտւու-թիւն ստացված է։

✦ «Մշակի» երէկվայ №-ում ուսուցչա-կան ընդհանուր ժողովի հաշւետւութեան մէջ փոխանակ «անգործունէութիւն» բառի, տպված է «այն գործունէութիւն»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ Յունիսի 16-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Գուդովիչի փողոցում, փոխ-գնդապետ Պիրադովի բնակարանում սրտի պայթումից մեռաւ 1-ին հաշտարար բաժնի հաշտարար դատաւոր Ա. Օ. Բիժիշեանը, 61 տարեկան։

✦ Նոյն օրը, երեկ. ժամը 11-ի մօտերը, Կօբիյսկայա փող. № 1 տանը իր բնակա-րանում յանկարծամահ եղաւ կովկաս-եան զինուորա-նահանգական դատարանի զինուորական դատախազի օգնական գնդա-պետ Ֆ. Ա. Վասիլեանովը։ Կնոջ ասելով՝ մահվան պատճառը պէտք է համարել այն ձուկը, որ հանգուցեալը ճաշին կերաւ և

*) Տես «Մշակ» № 95.

*) Տես „Մշակ“ №№ 118, 125, 129 և 130։

որից յետոյ նա իրան վատ զգաց: Ջուկը բերել էին տուել «Անօննա» հիւրանոցից: Իսկ բժիշկ Ջէլնիցկիի քննութիւնը ասում է, որ մահը սրտի պայթումից է: Իսկական պատճառը կը պարզէ դատական-բժշկական քննութիւնը:

◆ Յունիսի 16-ին, առ. ժամը 4-ին, Միքայէլեան պրօսպեկտի վրա, № 23 տանը անյայտ պատճառից հրդեհ ծագեց, որ պատճառեց մօտ 1200 ր. վնաս:

◆ Շուրջկալի ժամանակ 1-ին քաղաքամասում ձերբակալվեցին 17 անգործ մարդիկ, 6-րդ քաղաքասում՝ 21 մարդ:

◆ Թիֆլիսի նահանգապետի որոշմամբ Յ. Տէր-Սարգսեանը ենթարկվում է 100 ր. տուգանքի հասցէների սեղանի կանոնները խախտելուն համար, Ա. Գրիգորեանը 50 ր. տուգանքի ոստիկանական պաշտօնէային վիրաւորելուն համար և Ա. Զաւախովը 50 ր. տուգանքի միսը սակագնից աւելի վաճառելուն համար:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Հին-Նախիջեւան, 7 յունիսի

Երրորդ անգամն է, ինչ այս տարի Հին-Նախիջեւանում հայոց դպրոցի երաժշտութեան ուսուցիչ Վ. Բունիաթեանը համերգ է տալիս: Բունիաթեանը վարժ կերպով ածում է եւրոպական և հայկական ամեն տեսակ երաժշտական գործիքներ և միանգամայն տիրապետել է թառին ու մանդալինային: Նա ոգևորված ղեկավարում է իր պատրաստած քառաձայն խումբը և ածում հայկական, ռուսական, իտալական, յունական, պարսկական, քիւրդական, վրացական և մալօրուսական ռոմանսներ, օպերաներ, երգեր և ամեն տեսակ եղանակներ: Մի գործիքի վրա հրաշալի կերպով դուրս է բերում ուրիշ գործիքների ձայներով եղանակներ. օրինակ թառի վրա ածում է մանդալինայի, բալալայկայի, քեամանչայի կամ ջութակի, գիթառի, քիւրդական բլուլի ձայներով եղանակներ. ջութակի վրա ածում է պարկապզուկի (տիկի) ձայնով եղանակներ և այլն: Բունիաթեանը, ինչպէս վերև ասացինք, թէև շատ տեսակ գործիքների վրա է ածում, բայց իրան համարում է միայն թառիստ. նա ունի և սեփական ձայնագրած հատուածներ, որոնք ուրախ տպաւորութիւն են թողնում ունկնդիր հանդիսականների վրա:

Երիտասարդ թառիստը որոշել է իր ամբողջ խմբով մի պտոյտ անել Օրդուբաթի և Ագուլիսի կողմերը: Շահապունի

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երուանդ վ. Տէր-Մինասեանց, «Հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան խնդիրը», Թիֆլիս, տպարան օր. Ն. Աղանեանցի, 1910 թ., երես 84, գինը՝ 25 կոպէկ:

«Կրօնը այնպիսի մի բան է որ՝ էն սկզբից ենթարկված է զարգացման, ինչպէս... արուեստը»: Ա. Մենկիս

Աշխարհումս կեանքի ինչ ձևեր, սովորոյթներ, օրէնքներ, սկզբունքներ ու հիմնարկութիւններ կան, բոլորն էլ մի օր փոխվելու, յեղաշրջվելու, վերջանալու են. նրանց հետ էլ, անշուշտ, ինքն աշխարհն ու կեանքն էլ: Այնպէս որ ոչինչ անհրաժեշտութիւն չէ ստիպում մեզ՝ էս գլխից ընկնել մտորումների մէջ այս կամ այն հեռաւոր ու անորոշ ապագայի մասին:

Կրօնը, ինչպէս և նրա մարմնացումը՝ եկեղեցին, նոյնպէս մի հիմնարկութիւն, մի ինստիտուտ է: Այս պատճառով, եկեղեցու բարեփոխութեան մասին խօսելիս, մենք պէտք է աչքի առջև ունենանք նրա միմիայն ներկան:

Երուանդ վ. Տէր-Մինասեանցը (այժմ՝ Եր. Տէր-Մինասեանց),—առաջարկելով մտածող հայութեանը այն վերանորոգումները, որոնք, իր կարծիքով, անհրաժեշտ են հայ եկեղեցուն,—շատ է հեռու գնում: Ա՞յնքան հեռու որ, երբ նրա դրած խնդիրն ու այս վերջինի շուրջը պտտող մտքերն սպառվում են, միւս ծայրում արդէն բոլորովին վերացած են թւում թէ եկեղեցին, այս բառի նիւթական նշանակութեամբ, և թէ՝ հետևապէս՝ եկեղեցականութիւնը: Այնպէս որ էլ ո՛չ եկեղեցի է մնում, ո՛չ էլ, ուրեմն, նրան վերանորոգելու խնդիր: Ու մեր առջևը կրկին արձանանում է՝ «երկիր աներևոյթ և անպատրաստ»:

Իմ կարծիքով՝ բոլորովին աւելորդ ու անտեղի են Տէր-Մինասեանցի վերանորոգման այն կէտերը, որոնք խօսում են «հաստատուն ձևակերպված դոգմաների վնասակարութեան» (եր. 48), «քրիստոնէական կրօնի մէջ առանձին դասակարգի, առանձին գործունէութեամբ հոգևորականութեան աւելորդութեան» (31) և «եկեղեցական կազմակերպութեան բացարձակ միապետական լինելու»*) (եր. 76) մասին:

Դրանք արդէն այնպիսի կարդինալ հարցեր են, որոնք ոչ թէ տարինների, այլ դարերի ընթացքում կարող են շօշափվել: Շօշափված ժամանակն էլ՝ միայն մեր եկեղեցին չէ որ շօշափվելու է, այլ և բոլոր այն եկեղեցիները, որոնք շողշողում են լուսնի տակ:

Այս էլ կայ որ շատերն այն թերութիւններից, որոնց պատճառով Տէր-Մինասեանցը յարձակվում է հայ եկեղեցականութեան վրա, յատուկ են նաև մեր դրացի ցեղերի եկեղեցիներին ու եկեղեցականութեանը: Այս ասելով, ես չեմ ուզում արդարացնել մեր սեփական թերութիւնները, այլ միայն՝ հարցը դնել աւելի լայն շրջանակի մէջ:

Այդ թերութիւններն են՝ «անցած ժամանակների կրօն ունենալներս» (49), «կրօնական կեանքի մեռած լինելը» (36), «եկեղեցականութեան տգիտութիւնը»*) (33), «ամեն առաւօտ ու երեկոյ աղօթելը» (56), «պատարագի ներկայ կերպարանքը» (62), «նշանների, բանաձևերի և անմիտ ձևականութիւնների ստրուկածապաշտութիւնը» (54) և այլն:

Հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան հարցը, սակայն, նոր բան չէ: Ինչքան ինձ յայտնի է, ամենից առաջ, այդ հարցը հրապարակ է հանել Ստ. Նազարեանցը: Նրանից յետոյ նոյնը զարթեցրել է Գր. Արծրունին: Իսկ վերջին տարիներս, Ռուսաստանի յեղափոխութեան տարեգլխին, նախկին վարդապետ Արսէն Ղլտճեանը և այլն: Տէր-Մինասեանցը նոր է հրապարակ եկել: Այդ հարցի առիթով բոլոր միւս գրողները միայն առաջարկողներ են: Սակայն, բացի ժամանակագրական տարբերութիւնից, Տէր-Մինասեանցի առաջ գալու մէջ կայ և այն հանգամանքը, որ նա, դրած հարցում, պատրաստված մասնագէտ է:

Յամենայն դէպս, գրելով մեր եկեղեցու վերանորոգութեան մասին, Տէր-Մինասեանցը գրում է հայութեան ու հայ եկեղեցու օգտին. մի բան, որի մէջ ես խորապէս համոզված եմ: Հետևապէս՝ չէ կարելի համակրութեամբ չընդունել մեծ մասը նրա առաջարկների, որոնք—ի դէպ պէտք է ասել—արված են, նրանից շատ առաջ, այս տողերը գրողի կողմից (տես՝ եկեղեցական բարեփոխումները շեշտող՝ հետևեալ յօդուածները «Հովւի» մէջ.—1906 թ. №№ 8, 12, 19, 20, 24, 26 և 1907 թ. 5, 7, 8 և 24):

Առաջարկելով եկեղեցու վերանորոգութեան համար մի շարք խելացի բարեփոխումներ, որոնք անհրաժեշտ պահանջ են՝ դարի քաղաքակրթութեան հետ առաջ գնացող իւրաքանչիւր կենսունակ եկեղեցու, Տէր-Մինասեանցն աւելացնում է՝ «...Միակ ելքն այն է, որ մենք կարողութիւն ունենանք հին-քրիստոնէական... աշխարհահայեացքի փոխարէն նորը կազմել, արդի ժամանակի պահանջների և հասկացողութեան համաձայն» (22):

Մի առաջարկ, որին չէ կարելի չը համաձայնել:

Սակայն շատ վատ է անում նա, երբ, իր առաջարկած բարեփոխումները չընդունվելու, մանաւանդ թէ չիրականանալու դէպքում, դիմում է ո՛չ վայելուչ միջոցի:

«Իսկ եթէ նա (առաջնորդական կամ եպիսկոպոսական իշխանութիւնը) անընդունակ գտնվի հասկանալու ճշմարտութիւնն ու ըմբռնելու ժամանակի պահանջը, այն ժամանակ կը մնայ դիմել... ժողովրդին, որ վեր կենայ և մաքրէ Սիօնը ապականիչներից ու աւազակներից» (70):

Ու այդ խօսքերն ասում է մի վարդապետ, որ յաւակնութիւն ունի լինելու «արդի աշխարհահայեացքի ներկայացուցիչն» ու «եկեղեցի վերանորոգողը»...

Ե. ք. Ն.

*) Եթէ չեմ սխալվում, վերջին կէտի վերաբերմամբ, արդէն մտադրութիւն կայ սահմանելու առանձին խորհուրդ կաթողիկոսութեան կից՝ եկեղեցական ու աշխարհիկ տարրերից:

*) Մինչդեռ Տէր-Մինասեանցն ասում է՝ «Հայոց հոգևորականութեան մեծագոյն մասը տ գ է տ է բացարձակապէս, հասկացողութիւն չունի ո՛չ քրիստոնէական կրօնի և ոչ էլ եկեղեցու մասին...», Գրիգորիս աւ.-քահ. Երզնկեանցը, խօսքն ուղղելով Իվան Պիճիկեանին, պնդում է՝ „Դուք պէտք է լաւ իմանաք, որ այժմս մեր ներկայ հոգևոր դասակարգը ձեր կարծեցած (կարծած) բոլորովին տ գ է տ դասակարգը չէ. այժմ նրա մեծամասնութիւնը ընտիր հոգևոր անդամներից է կազմված, որոնք մտաւոր պաշարով են զինված և պատրաստված" („Հօրիզոն" № 100): Երկուսից ո՞րն է ուղիղ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 17 յունիսի

Ե. ք. Ն. իբրև նախկին ս. Գայիանեան օրիորդաց դպրոցի ուսուցիչ-ուսուցչուհեաց խնայողական գանձարանի անդամ՝ ներկայ յունիսի 17-ին «Մշակ» լրագրի № 130-ի մէջ հարց է անում, թէ ինչ եղաւ այն երկրորդ կարգի 5% խաղարկութեան մի տոմսը, ս. 10,711, № 46, որ գանձարանի անդամները գնել էին փետրվարի 29-ին 1888 թ.: Ի միջի այլոց նա գրում է, որ իբր թէ գանձարանի անդամները յանձնել են այն տոմսը ուսումնարանի վարչութեան, որպէսզի՝ ուսումնարանի փակվելու դէպքում՝ տոմսն առաջարկի Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեանը՝ այն պահելու իր տոմսերի հետ:

Այսու պատիւ ունեմ յայտնելու ի գիտութիւն թէ յիշեալ Ե. ք. Ն.-ի և թէ սրա գրութեան մէջ բերված նախկին գանձարանի միւս անդամների, որ ս. 10,711, № 46 երկրորդ կարգի խաղարկութեան տոմսը գտնվում է ինձ մօտ: Ես, իբրև նախկին ս. Գայիանեան ուսումնարանի գանձապահ, այդ տոմսը ուսումնարանին պատկանեալ տոմսերի հետ պահած ունէի և ուսումնարանի փակվելու միջոցին խնդրեցի վարչութիւնից այդ տոմսը ինչպէս գանձարանի անդամներին պատկանեալ, հանել միւս տոմսերից և չը յանձնել կօնսիստօրիային ի պահեստ, ինչպէս որոշված էր անելու ուսումնարանի բոլոր արժեթղթերի հետ: Վարչութիւնը յարգեց իմ խնդիրը և այն օրից պահում եմ մօտս իւրաքանչիւր տարի երկու անգամ վճարելով տիրաժից ապահովելու գինը իմ գրպանից, քանի որ կտրօնով ստացած տոկոսը չէ բաւականանում՝ ապահովագնի տարէ-տարի բարձրանալու պատճառով: Ես չեմ յիշում, որ գանձարանի անդամները ուսումնարանի փակվելու միջոցին արած լինէին մի այնպիսի կարգադրութիւն, որպէսզի այն տոմսը յանձնվէր ի պահեստ Ներսիսեան դպրոցին: Եթէ լինէր մի այդպիսի կարգադրութիւն, ի հարկէ, ս. Գայիանեան ուսումնարանի նախկին վարչութիւնը միւս կարգադրութիւնների հետ կը կատարէր և այդ ես միանգամայն ազատ կը լինէի այդ տոմսը տիրաժից ապահովելու հոգսից:

Աղեքսանդր Քիշմիշեան

Հին-Նախիջեւան, 4 յունիսի

«Մշակի» № 115-ում կարդացի Հին-Նախիջևանի ծխակ. դպրոցի աւ.-ուսուցիչ Սմբատեանի հերքումը իմ՝ «Մշակի» № 106-ում զետեղած թղթակցութեան դէմ:

Այդ թղթակցութեանս մէջ ի միջի այլոց գրել եմ. «Ամսիս 7-ին Երևանի փոխ-թեմակալ Խ. վ. Մուրադբէգեանը Հ.-Նախիջևան եկաւ տեղիս ծխ. դպրոցում տեղի ունեցող մի քանի անախորժ միջադէպերի պատճառով»: Ապա՝ «Ծանօթանալով դպրոցից արտաքսված մի ուսուցչի գործերին, որ միանգամայն անմեղ զոհ էր դառել հոգաբարձուների և մինչև անգամ իր ընկեր ուսուցիչների անզուսպ քմահաճոյքներին, որոնք մոլորեցրել էին Երևանի թեմ. խորհրդին և հաստատել տուել ուսուցչի արտաքսումը, փոխ-թեմակալը ծխ. ժողովում նկատողութիւն արեց և հոգաբարձութեանը և աւ. ուսուցչին և ուսուցիչներին: Խորէն վարդապետը արտաքսման արժանի յանցանք չը գտնելով քանդել տուեց թեմ. խորհրդի որոշումը, որի հիման վրա ուսուցիչը պիտի զրկվէր արտաքսված օրվանից իրան հասանելիք ռոճիկից, և կարգադրեց ամբողջ տարվայ ռոճիկը ուսուցչին տալ»:

Վերոյիշեալ տողերի դէմ այսպէս է գրում աւ.-ուսուցիչը. «Ես չեմ ցանկանում և միանգամայն աւելորդ եմ համարում առաջ բերել հոգաբարձական և մանկավարժ. ժողովների մի շարք արձանագրութիւնները՝ պաշտօնական գրութիւնների պատճէնները, թեմ. խորհրդի ու փոխ-թեմակալի հրամաններն այդ ուսուցչին՝ միանգամայն օրինական ճանապարհով արձակման համար: Բայց եթէ կարիք կը լինի այդ առիթով եղած բոլոր գրագրութիւններն ու արձանագրութիւնը հասարակութեան սեփականութիւն դարձնել, ես մամուլին կը յանձնեմ ամբողջ գործը». յետոյ՝ «Թեմ. խորհուրդը այդ ուսուցչին արձակել է դպրոցը վտանգից ազատ պահելու համար, և մեղաւորը ինքը ուսուցիչն է»:

Ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, աւագուսուցիչն իմ վերոյիշեալ տողերի դէմ ոչ մի հերքում չէ գրում: Այո, փոխ-թեմակալը (ինչպէս նաև Հ.-Նախիջևանի ամբողջ հայ հասարակութիւնը) ծանօթանալով ձեր ակնարկած հոգաբարձական և մանկավարժական միակողմանի ու տխրահռչակ արձանագրութիւնների հետ, որոնք լի են պառաւական ասէ-կօսէներով, հազար ու մի անձնական խթբթանքներով և անվայել բանսարկութիւններով, այո, կրկնում և ընդգծում եմ, որ այդ գրութիւնների հետ ծանօթանալուց յետոյ՝ նոր այդ նկատողութիւններն ու բարոյական արժանաւոր ապտակները ստացաք:

Մեզ շատ ցանկալի է հայ մամուլի սեփականութիւնը դարձնել «հայ վարժապետի» մանկավարժական պատմութեան մէջ յաւիտեանս սև բիծ թողնող ձեր այդ հերոսական «ժողով-ժողովների» արձանագրութիւնները և փաստաթղթերի գոհարները, որոնք իսկապէս բացի մանկավարժականկրթական խնդիրներից՝ ամեն ինչ պարունակում են իրանց մէջ: Մենք մինչև անգամ կը պահանջէինք այդ արձանագրութիւնները, զանազան դօկումենտների պատճէնները ասպարէզ հանել, որպէսզի հասարակութիւնը ինքը դատի, թէ ինչպիսի դաստիարակ մանկավարժների է յանձնվել իր մատաղ սերնդի դաստիարակութեան գործը:

Գանք ձեր այն տողերին, թէ «Թեմ. խորհուրդը այդ ուսուցչին արձակել է դպրոցը վտանգից ազատ պահելու համար և մեղաւորը ինքը ուսուցիչն է». եսկապէս դրանով չը գիտեմ ինչ ցեխ էք ուզում շպրտած լինել գործից անծանօթ ընթերցողների աչքին: Ես ինչ անեմ. «Գողերն էլ գողութեան գնալիս Աստուած են կանչում»...

Երեք դրանով ակնարկում էք ուսուցչի՝ նախկին օտարահպատակ լինելու հարցը, որ ձեր և ձեր ընկեր հոգաբարձուների անզուսպ բանսարկութեան և վրէժխնդրութեան ամենավերջին փամփուշտը դարձաւ... Դրանով էլ գիտէ՞ք ինչ բարոյական պատիժ ստացաք. այն, որ մարմնաւոր իշխանութեան դռները այնքան մաշեցնելուց յետոյ՝ վերջ ի վերջոյ ոստիկանութիւնը ձեզանից աւելի մարդասէր ու ջենտլմէն գտնվելով այսպիսի մի խիստ նկատողութիւն էլ նրանից ստացաք. «Ի՞նչ էք ուզում ուսուցիչ Գ-ից. այդ ի՞նչ հպատակութեան հարց էք բերել այս տարի ասպարէզ. պարոններ, մենք ձեզանից լաւ ենք ճանաչում նրան. նա բոլորից էլ օրինակելի ուսուցիչ է. նրա ռուսահպատակ դառնալու գրութիւնները մեր միջոցով են կատարվել. այդ մասին նա նահանգապետից ունի վկայագիր և կարճ ժամանակից յետոյ նա ոչ միայն ռուսահպատակ, այլ և նախիջևանցի է դառնալու: Խնդրում ենք այլևս մեր դերը չը կատարէք...»

Դրանից աւելի ուժեղ բարոյական ապտակ սպասելն անգամ անկարելի է: Բայց, պ. աւագ-ուսուցիչ, դա միայն չէ ձեր տխրահռչակ դերը... Յիշեցէք ձեր ուսուցչուհիներից մէկի նամակի գրաւումը. յիշեցէք ձեր ուսուցիչներից մէկի անցագրի և վկայագրերի համարները, կնիքները ստուգելը և առանց ամաչելու կեղծ յայտարարելը, որից յետոյ ստիպված է լինում նոյնիսկ իշխանութիւնը հետախուզել և ստուգել այդ գործերը: Յիշեցէք ոստիկանութեան միջոցով ուսուցչին դուրս շպրտելու փորձը... Ո՞րն ասել... Մենք խնայում ենք հայ մամուլի սուղ էջերը: Եւ եթէ մենք լռենք, քարերը կաղաղակեն: Իսկ եթէ դուք լռէիք, չէիք մատնի Նախիջևանում կատարած ձեր տխուր դերը, որի մասին կարող է վկայել ամեն մի նախիջևանցի:

Իսկ ինչ վերաբերում է ձեր այն տողերին, թէ «առաջնորդը եկել էր ոչ թէ դպրոցի գործերով, այլ միմիայն հոգևոր կառավարութեան խառն, խճճված գործերին վերջ տալու»,—անհրաժեշտ եմ համարում ասել հետևեալը.

Յիշեալ տողերը կարդալիս իսկոյն յիշեցի 95-ական թւականների Կ. Պօլսի պարբերական մամուլին, երբ գրում էր՝ «Շնորհիւ վեհափառ սուլթանի ամենողորմած կառավարութեան՝ օսմ. կայսրութեան մէջ ամենուրեք կատարեալ անդորրութիւն է տիրում»: Դա արդէն նշան էր, որ պատմական Վասպուրականը կամ Տարօնը արիւնի ծով է դառել...

Մի՞թէ քիչ փոքրիկ ֆօկուսնիկ սուլթաններ կան աշխարհիս երեսին... Եթէ դպր. գործերի համար չէր եկած, ապա այն ինչ հեռագիրների հեղեղներ էիք տեղացնում փոխ-թեմակալի և թեմ. խորհրդի հասցէին, որ թեմակալը ստիպված եղաւ հեռագրել. «Դպրոցական հաշիւները և գործերը Միրաքեանից յանձնել Սաղաթելեանին՝ մինչև իմ գալը»: Եթէ դպրոցական գործերի համար չէր եկել, ապա ինչո՞ւ համար թեմակալը ծխ. ժողովում միշտ կրկնում էր. «Այս ժողովը էլեքտրականացրել է ուսուցիչ Գ.-ի արտաքսման հարցը», «այս բոլոր աժմուկների մէջ մի կարմիր թել է անցնում՝ ուսուցիչ Գ.-ի գործը»: Ծխ. ժողովում վերջապէս քանի-քանի անգամ ուսուցիչ Գ.-ի արտաքսման գործի համար թեմակալը թէ ձեզ և թէ հոգաբարձուներին նկատողութիւն արեց, որ ուսուցիչ Գ.-ը ձեր կապրիզներին անմեղ զոհ է դառել: Այդ ծխ. ժողովում չէ՞ր, որ հասարակութիւնը այնքան բարոյական ապտակներ հասցրեց ձեզ՝ խնդրելով «ի սէր Աստուծոյ հեռացնել Սմբատեանին դպրոցից և ազատել մեր հասարակութիւնը նրա ճարպիկ ինտրիգներից»:

Այս բոլորից յետոյ աւելորդ չէի համարում հաստատել ասածներս փոխ-թեմակալի նախագահութեամբ կայացած և ծխ. ժողովի կողմից ընտրված քննիչ մասնախմբի քննութեան եզրակացութիւնը ձեր վերաբերմամբ. «Ինչ հարց որ տուինք հոգաբարձութեանը, պատասխանեցին, որ Սմբատեանը գիտէ. բանից դուրս է գալիս, որ Սմբատեանը ոչ թէ աւագ-ուսուցիչ, այլ աւագ հոգաբարձու է եղել»: Իսկ 5 րդ պունկտումը գրված է. «Ուսուցիչ Գ.-ը հոգաբարձութեան անձնականին զոհ է դառել, և այդ եզրակացութիւնը արել է և փոխ-թեմակալը»:

Ահրիմանեան

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

16 յունիսի

ԱԹԵՆՔ: Ռումինական «Իմպերատոր Տրայան» նաւի վրա յարձակվողը յանձնվեց ուղղիչ ոստիկանութեան ձեռքը:

ՎԵԼԼԵՆԴՈՐՖ: Օռնօբրիւկի մօտերը «Գերմանիա» դիրիժաբլը ուժեղ քամուց 1500 մետր բարձրութիւնից նետվեց ցած և խրվեց ծառերի մէջ. յետին մասը բոլորովին փչացաւ. սկսել են նորոգել. կանչվեցին զօրքեր վնասվածներին օգնելու համար:

ՎԱՐՇԱՎԱ: Ուտօչկինը Ֆարմանի աէրօպլանով առաջին անգամ օդում մնաց 12 րօպէ 25 վայրկեան, երկրորդ անգամ՝ 34 րօպէ 4 վայրկեան:

ԼՈՆԴՈՆ: Վախճանվեց դուքս Ալանսոնսկին:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Տեղացիներից երկու հոգի հիւանդացան խոլերայով: Յունիսի մէջ ընդամենը եղել են 5 դէպք:

ՍՕՖԻԱ: Սլաւօնական կօնգրէսին գնացող ճանապարհորդներին Օդեսսայից ուղեկցելու են բուլղար բժիշկներ:

ԽԵՐՍՕՆ: Կապելով բանտապաններին՝ փախան ութ. աքսորականներ: Հալածելու ժամանակ մի բանտապահ և եօթ բանտարկեալ սպանվեցին:

ՐՕՍՏՕՎ Դ./Վ.: Խոլերայով մի շաբաթում հիւանդացան 36, մեռան 30 հոգի:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հրաւէր

Որովհետև անցեալ մայիսի 30-ին կայացած պատուիրակների ընտրութիւնը սրբազան առաջնորդի կարգադրութեամբ ջնջված է, ուստի համաձայն նոյն առաջնորդի կարգադրութեան՝ առաջիկայ կիրակի, յունիսի 20-ին, պատարագից յետոյ, ժամը 12-ին, Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցում նորից նշանակված է ծխականների ընդհանուր ժողով՝ ընտրելու համար 2 պատուիրակներ և 2 անձնափոխանորդներ, որոնք պէտք է կատարեն Ներսիսեան դպրոցի 6 հոգաբարձուների և թեմական խորհրդի անդամների ընտրութիւնը թեմի միւս պատուիրակների հետ:

Նոյն ժողովում պէտք է լինի նաև երեցփոխի ընտրութիւնը:

Սիմէօն աւ.-ք. Ջմշկեան

КРЕМЪ НЕЛЛИ
NELLY'S CREAM.
Англійская аристократія предпочитаетъ всѣмъ другимъ средствамъ именно „Кремъ Нелли", какъ лучшее для смягченія кожи лица, рукъ и бюста. Въ Лондонѣ расходится до 1.000.000 бан. ежегодно.
Кремъ Нелли уничтожаетъ всѣ недостатки кожи, загаръ, веснушки, пятна и т. п.
Продажа у Мюръ и Мерилизъ, Гетлингъ, Акц. О-ва К. Эрмансъ и К° и пр., а также во всѣхъ апт. и парфюмерн. магаз. Россіи.
Одной банки достаточно, чтобы убѣдиться въ его поразительномъ дѣйствіи.
Цѣна 1 р. 25 к. и 2 р. 25 к.
Въ провинцію налож. платежемъ на 50 к. дороже.
Для всей Россіи единств. складъ МОСКВА, Пречистенка, Б. Власьевскій пер., д. 3.
(М. 130700) 4-3 40—9

GRAND-PRIX ВЫСШАЯ НАГРАДА БРЮССЕЛЬ 1905.
ОТЪ ВЕСНУШЕКЪ И ЗАГАРА КРЕМЪ
МЕТАМОРФОЗА Т-ва А. М. ОСТРОУМОВА.
ПРОДАЕТСЯ ВЕЗДѢ.
Остерегайтесь поддѣлокъ. Требуйте настоящій КРЕМЪ Т-ва А. М. ОСТРОУМОВА.
ПРИ КАЖДОЙ БАНКѢ
БРОШЮРА „БОРЬБА съ ВЕСНУШКАМИ".
(Ե. ու.) (М. 187592) 687. 10—4

ՎԱՐԱԳԱՅ ՅՕԲԵԼԵԱՆԻ ԱՌԻԹՈՎ
Հայոց Խրիմեան Հայրիկի
Օսկանեի պարսեզում գեղանի ֆօտօ-գրաւիւր ընտիր պատկերը հատը 1 ր. 50 կ.-ի փոխարէն մէկ ռուբլի մինչև յուլիսի 1-ը, այնուհետև դարձեալ 1 ր. 50 կ.:
Ցանկալի է, որ այս պատկերը տարածվի և Թիւրքահայաստանում:
Նպատակայարմար եուեր Յօբելեար Վարագայ ժողովրդին:
120 ՀԱՏԸ 100 ՌՈՒԲԼԻ
Դիմել՝ ТИФЛИСЪ. БЮРО ПЕЧАТИ. Мадатовская, 5.
(Կ. Ե. ու.) 698. 10—6

«ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
վաճառվում են
1) «Հայոց եկեղեցու վերանորոգութեան խնդիրը», Երուանդ վ. Տէր-Մինասեանցի գինը 25 կ.
2) «Մի հնչիւնին մի գիր» (վեվագրութիւն), Ստ. Մալխասեանցի գինը 20 կ.
3) «Ընկերվարութիւն և հայ ընկերվարականներ», Մուշեղ Իշխ.ի, գինը 30 կ.
Օտար քաղաքներից դիմողները իւրաքանչիւր գրքին 7 կ. աւելի են վճարում, որպէս՝ ճանապարհածախս: Գրքերի գինը կարելի է վճարել և պօստային մարկաներով:
(օ.մ.) 704. 10—6

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
2 զոյգ կօշիկ 5 ռուբլով
Մի քանի խոշոր ֆաբրիկներում առևտուրը սուղ լինելու պատճառով մեզ յանձնարարվում է վաճառելու մեծաքանակ կօշիկեղէն 60% զեղչով, այսինքն ստանալով միայն աշխատավարձի մի մասը. հետևաբար բաց ենք թողնում իւրաքանչիւրին 1 զոյգ կօշիկ տղամ. եւ 1 զոյգ կանացի—կալոշներով, նոր ձևի, շպլկաններով, ամուր և էլեգանտ պատրաստուած, 15 ր. արժեցող - ՄԻԱՅՆ 5 ՌՈՒԲԼՈՎ: (Ըստ ցանկութեան կարելի է 2 զոյգ տղամ. կամ 2 զոյգ կանացի): Կաշին սև կամ շագանակագոյն, մեծութիւնը համարներով կամ թէ չափով: Պատուէրները կատարվում են անմիջապէս՝ վերադիր վճ. մինչև ունեցած քանակ. սպառումը: Ճանապարհածախսի և փաթեթի համար հաշվում է Եւրօպ. Ռուսաստ. 55 կ., իսկ Սիբիր՝ 85 կ.: Չորս և աւելի զոյգ պատուիրելուց՝ ճանապարհածախսը մեր հաշւին: ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ. — Անհամապատասխան կօշիկները յետ են վերցվում փոխելու համար և կամ թէ փողը վերադարձնելու պայմանով: Պայմանները հաստատուն. Экспортному Дому ОБЩЕСТВО МЕРКУРІЙ, Лодзь.—26.
(13,18,23,27) (В. 35849) 684. 4—2

Լ. Լայէի լաբօրատօրեայի Օրլէանե քաղաքում (Ֆրանսիա)
ԵՕԴԻՐԻՆ ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԴԵՇԱՆԻ
(Iodhyrine du d-r Deschamp)
ՇԱՏ ԸՆԴՈՒՆՎԱԾ ՄԻՋՈՑ
ՃԱՐՊԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ
որ խորհուրդ են տալիս բժիշկները, փառաւոր հետևանքներով: Բժշկապետ Դէշանի Եօդիրինը նշանաւոր միջոց է համարվում չաղութեան դէմ. նրա աջող ներգործութիւնը նկատվում է հէնց բժշկութեան սկզբում:
Բժշկապետ Դէշանի Եօդիրինը բոլորովին անվնաս է օրգանիզմի համար:
Հեռացնում է չաղութիւնը աստիճանաբար շատ կարճ ժամանակամիջոցում:
Սրվակիկի գինը, որ պարունակում է 60 դեղհատներ, արժէ 4 ր. 25 կոպ.:
Ծախվում է բոլոր դեղատներում և դեղատնային խանութներում:
Ընդհանուր ներկայացուցչութիւնը Ռուսաստանում
Торговый Домъ ЛЮКСЕНБУРГЪ и К-о. Варшава, Журавья, 40.
(8,18,28) (В. 41106) 707. 5—2

Типографія „Экономія" Большая Ванкская № 3.